

MUVAZAALI EVLENMELERİN TÜRK VATANDAŞLIK VE YABANCILAR HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Assessment of Marriage Fraud According to Turkish Citizenship and Foreigners' Law

Arş. Gör. Çiçek ÖZGÜR*

Geliş Tarihi: 25.10.2019 Kabul Tarihi: 03.04.2020

ÖZET

Ailede vatandaşlık birliğinin sağlanması amacıyla vatandaşlığın evlenme yoluyla kazanılması, aile üyelerine ikamet izni verilmesi yoluyla aile birleşiminin gerçekleşmesi ve vatandaşla evli kişilerin diğer yabancılara nazaran daha kolay yoldan çalışma izni alması birçok ülkede kabul gören bir yaklaşımdır. Türk vatandaşlık ve yabancılar hukukuna ilişkin mevzuat incelendiğinde de bu yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılması, şartlar bakımından genel olarak vatandaşlığa alınma usulüne göre daha kolaydır. Yabancılar hukukuna ilişkin mevzuat incelendiğinde ise aile ikamet iznine ilişkin detaylı düzenlemelere yer verildiği ve özellikle de aile ikamet izninin kısa dönem ikamet iznine nazaran oldukça avantajlı olduğu görülmektedir. Çalışma izni verilmesi açısından da Türk vatandaşıyla evli kişilere kolaylık sağlanmaktadır. Lâkin bütün bu düzenlemeler, evliliğin, sadece söz konusu avantajlardan yararlanılması amacıyla yapılması kaygısını da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda da idareye hem evliliğin gerçek bir evlilik olup olmadığı noktasında denetim yetkisi verilmekte hem de evlenmeye bağlı olarak talep edilen ilgili işlemlerde takdir yetkisi tanınmaktadır. Makalemizde, Türk vatandaşlık ve yabancılar hukuku açısından, gerçek bir aile kurma iradesi olmaksızın akdedilen evliliklere ilişkin yaklaşımın, ilgili yasal düzenlemeler ve yargı kararları çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muvazaalı Evlenme, Türk Vatandaşlığının Kazanılması, Aile İkamet İzni, Çalışma İzni, İdarenin Takdir Yetkisi

ABSTRACT

Acquisition of citizenship by marriage in order to ensure family citizenship unity, family reunification by granting residence permits to family members and allowing to whom married with citizens to get work permission more easily than other foreigners is an accepted approach in many countries. When Turkish citizenship law and the legislation on foreigners' law is examined, it is seen that this approach is also adopted. The acquisition of Turkish nationality by way of marriage is easier, in terms of conditions, than the general procedure for naturalization. When the legislation on foreigners' law is examined, it is seen that detailed regulations regarding the family residence permit are included and especially the family residence permit is more advantageous than the short-term residence permit. In case of giving a work permit, it is easily provided to the people who are married to Turkish citizens. However, all these arrangements bring about the concern that marriage being made only for the benefit of these advantages. In this context, the administration is given the authority to control whether the marriage is real or not and the discretionary authority is granted about the related process which dependent on marriage. In this article, it is aimed to examine the approach regarding the marriages concluded without the will to establish a real family with regards to Turkish citizenship and foreigners' law within the framework of the relevant legal regulations and judicial decisions.

Key Words: Marriage Fraud (Sham/Fake Marriage), Acquisition of Turkish Nationality, Family Residence Permit, Work Permit, Administrative Discretion

* Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi, ozgurrcekk@gmail.com, ORCID ID:0000-0001-6195-0964.

GİRİŞ

Evlenmenin, mutad ve normal görülen hukukî ve toplumsal sonuçları dışındaki hedeflere ulaşmak amacıyla yapılması “*muvaazalı evlenme*” olarak anılmaktadır¹. Başka bir anlatımla, eşlerin, gerçek bir aile kurma amacı gözetmeksizin, sadece evliliğin sağladığı birtakım haklardan yararlanabilmek amacıyla, dışa karşı evlilik birliği varmış gibi şeklî (biçimsel) bir görünüm sergilemeleri durumunda, evlenmede muvazaalı söz konusudur².

4721 sayılı Türk Medenî Kanunu³ (TMK) açısından baktığımızda, muvazaalı evlenmelere ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Sınırlı sayıda düzenlenen butlan sebepleri (TMK m. 145, m. 148-151 ve m. 153) arasında muvazaalı evlenmelere yer verilmemiş olması sebebiyle, bu evliliklerin iptal yaptırımına tâbi tutulması mümkün değildir⁴. Yargıtay kararlarında

¹ **Aybay**, Rona, Kadının Uyraklığı Üzerinde Evlenmenin Etkisi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No. 450, Ankara 1980, s. 109. Muvazaalı evlenmeler, “*yalancı evlenme*”, “*câli evlenme*” veya “*göstermelik evlenme*” şeklinde de adlandırılmaktadır (**Aybay**, Rona/ Özbek, Nimet/ **Ersen Perçin**, Gizem, Vatandaşlık Hukuku, Siyasal Kitabevi, Ankara 2019, s. 138; Aybay, s. 109).

² **Esener**, Turhan, Türk Hususî Hukukunda Muvazaalı Muameleler, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1956, s. 32; **Berki**, Osman Fazıl, “*Türk Hukukunda Evlenmenin Tâbiyete Tesiri*”, Prof. Dr. H. C. OĞUZOĞLU’na Armağan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 303, Sevinç Matbaası, Ankara 1972, ss. 89-101, s. 96-98; **Oğuzman**, Kemal/ **Dural**, Mustafa, Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 1998, s. 91; Öztan, Bilge, Aile Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2015, s. 585-586; **Dural**, Mustafa/ Öğüz, Tufan/ **Gümüş**, Mustafa Alper, Türk Özel Hukuku- Cilt III- Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 2018, s. 83; **Akıntürk**, Turgut/ **Ateş Karaman**, Derya, Türk Medeni Hukuku – Aile Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2015, s. 212; **Doğan**, Murat/ **Okur**, Sinan, “*Türk ve Alman Hukukunda Evlenmenin Mutlak Butlanı Sebepleri*”, Türkisch-Deutscher Familienrechtskongress, 23. – 25. Mai 2013; (Editörler: Zeynep DÖNMEZ, Ünsal DÖNMEZ ve Michael MARTINEK), Ankara 2014, ss. 55-72, s. 64; İkizler, Metin, Evlenmenin Hükümsüzlüğü, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 234; Aybay, s. 109.

³ RG. T. 08.12.2001- S. 24607.

⁴ Doktrinde bir görüş uyarınca, muvazaalı evlenmelerin, yapılacak bir kanun değişikliği ile butlan sebepleri arasına dâhil edilmesi gerektiği savunulmaktadır (Öztan, s. 586). Belirtmemiz gerekir ki Türk hukukunda açık düzenleme bulunmaması sebebiyle, muvazaalı evlenmeleri butlan yaptırımına tâbi tutmak mümkün olmamakla birlikte, yabancı hukuk düzenlerinin, evliliğin muvazaalı olmasını iptal sebebi sayması ihtimâl dâhilindedir (**Ertan**, Rifat, “*Evliliğin Butlanının Evlenme Nedeniyle Kazanılan Türk Vatandaşlığına Etkisi Hususunda Değerlendirmeler*”, TAAD, Y. 5, S.19, Ekim 2014, ss. 243-278, s. 258-259, “*Butlan*”). Örneğin, Alman hukukunda “*tarafaların gerçekte evlilik niyeti ile hareket etmediği ve birbirlerine karşı kanunun öngördüğü yükümlülükleri üstlenmek istemediği evlilikler*” iptal edilebilirlik yaptırımına tâbi tutulmuştur (BGB, m. 1314/2-b.5)*. Özellikle de Alman vatandaşlığını kazanmak amacıyla yapılan evlilikleri hedef alan bu düzenleme, evlilik yoluyla oturma izni ile ilgili kanun hükümlerinin aşılmasını da önlemek istemektedir (Doğan/ Okur, s. 68). Bununla birlikte, evlendikten sonra eş olarak birlikte yaşamaları durumunda evliliğin iptalinin istenemeyeceği de hükme bağlanmıştır (BGB, m. 1315/1-b. 5)*. İsviçre hukukunda ise muvazaalı evlenmelerin tamamı açısından hükümsüzlük yaptırımı bulunmadığı, sadece yabancıların ülkeye kabulüne ve ülkede ikametine ilişkin kuralların “*dolanılması*” amacıyla

da evlenmenin muvazaa sebebiyle iptal edilemeyeceği istikrarlı bir şekilde ifade edilmektedir⁵. Diğer yandan, evlenme sözleşmesinde muvazaa, aile hukuku karakteri sebebiyle mümkün de görülmemektedir⁶. Nitekim ahlâkî ve toplumsal önemi sebebiyle, aile hukukuna ilişkin işlemlerde tarafların sözleşme özgürlüğü sınırlandırılmış, söz konusu işlemler tarafların serbest iradesine bırakılmamıştır⁷. Türk hukukunda kendine özgü bir aile hukuku sözleşmesi olarak görülen evlenme akdi⁸ evlenecek kişilerin aynı anda ve bizzat resmî evlendirme memuru önünde hazır bulunmaları ve evlenme konusunda olumlu iradelerini açıklamaları ile kurulur (TMK m. 142). Bu bağlamda, evlenmenin resmî makam huzurunda akdedilmesinin kurucu unsur olmasından bahisle evlenme sözleşmesinde muvazaanın mümkün görülmediği ifade edilmektedir⁹. Dolayısıyla evlenme, muvazaalı olarak yapılmış olsa bile geçerlidir ve evlenmenin arkasında gizlenmiş olan gerçek durumun (gizli amacın) hukuken bir önemi yoktur¹⁰.

Vatandaşlık ve yabancılar hukuku açısından baktığımızda ise “*evliliğin başka bir amaca matuf olarak yapılması*” her iki alan açısından da sorun oluşturan

evlenme yoluna başvurulmasının, 1 Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe giren bir kanun değişikliği ile süresiz hükümsüzlük nedeni olarak düzenlendiği belirtilmektedir (İkizler, s. 235 - ZGB, m. 105/1-b.4)**). Çalışmamızda muvazaalı evlenmelerin vatandaşlık ve yabancılar hukuku açısından etkileri incelendiğinden, daha kapsamlı bir incelemeyi gerektiren evlenmenin geçersizliği ve geçersizliğine uygulanacak hukuk mevzuları kapsam dışı bırakılmıştır.

* İlgili hükümler için bkz. <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/1314.html>, <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/1315.html>, (ET. 02.07.2019).

** İlgili hüküm için bkz. <https://www.gesetze.ch/sr/210/210010.htm#4>, (ET. 02.07.2019).

⁵ Bkz. Y. 2 HD, T. 23.06.1988, E. 1988/5120, K. 1988/6735; Y. 2. HD. T. 04.07.1997, E. 1997/6762, K. 1997/7915; Y. 2. HD. T. 25.11.2010, E. 2009/16481, K. 2010/19524; Y. 2. HD, T. 07.07.2014, E. 2014/13520, K. 2014/15668, (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, ET. 01.07.2019).

⁶ Bu husustaki değerlendirmeler için bkz. Esener, s. 31-41.

⁷ Esener, s. 30. Türk aile hukukundaki hükümlerin pek çoğu emredici kurallar ile düzenlenmiş ve kural olarak irade serbestisi tanınmamıştır. Aile hukuku ilişkilerinde, sözleşmeler hukukunun aksine “*şekle bağlılık*” esastır (Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin, Aile Hukuku, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1979, s. 15; Öztan, s. 18; Dural/ Öğüz/ Gümüş, s. 4-5). Bu bağlamda, aile hukukuna ilişkin kuralların, kişilerin irade özgürlüğüne set çektiği ifade edilmektedir (Yıldırım, Abdülkerim, *Türk Aile Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara 2014, s. 10).

⁸ Evlenmenin hukukî niteliğine ilişkin görüşler hakkında bkz. Tüzüner, Özlem, “*Türk ve İslâm Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukukî Niteliği Hakkında Bir İnceleme*”, Ankara Barosu Dergisi, Y. 71, S. 2013/1, ss. 125-148.

⁹ **Atamulu**, İsmail, *Türk Borçlar Hukukunda Muvazaa*, Adalet Yayınevi, Ankara 2017, s. 39. Doktrinde, resmî memur huzurunda yapılan işlemler açısından, memurun o işlemdeki rolü tayin edilerek muvazaa iddiasının değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Eğer resmî makam veya memurun işleme katılımı kurucu bir nitelikteyse, bu tarz işlemlerde muvazaa olmayacağı kabul edilmektedir. Diğer yandan memurun görevi yalnızca ispat bakımından tasdiki bir nitelikte ise bu işlemlerde muvazaanın olabileceği ifade edilmektedir (Esener, s. 28-30; Atamulu, s. 38-42).

¹⁰ Esener, s. 30. Aynı yönde bkz. Berki s. 97; Oğuzman/ Dural, s. 91.

bir konudur¹¹. Öyle ki doktrinde, muvazaalı evlenmelerin uygulamada en sık rastlanan örneğinin, yabancı uyruklu kişilerin vatandaşlık kazanmak, yabancı ülkede ikamet izni ve çalışma izni almak amacıyla yaptıkları evlilikler olduğu ifade edilmektedir¹². Bu bağlamda vatandaşlık ve yabancılar hukukuna ilişkin mevzuat incelendiğinde, medenî hukuktaki yaklaşımın aksine, evlenmede muvazaalı olabileceği ön kabulüyle hareket edildiği görülmektedir. Nitekim evliliğin gerçek bir evlilik olup olmadığı noktasında, idareye hem denetim yetkisi verilmekte hem de evlenmeye bağlı olarak talep edilen ilgili işlemde takdir yetkisi tanınmaktadır.

Makalemizde öncelikle Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılması usulünde, muvazaalı evlenmelere ilişkin hususlar, ilgili mevzuat ve Danıştay kararları ışığında incelenecektir. Sonrasında yabancılar hukuku bakımından, ikamet izni ve çalışma iznine ilişkin mevzuat uyarınca, muvazaalı evlenmelere ilişkin yaklaşım ele alınacaktır.

I. TÜRK VATANDAŞLIK HUKUKUNDA MUVAZAALI EVLENMELER

Türk vatandaşlık hukukunun tarihi sürecinde, evlenmenin vatandaşlığa etkisi konusunda farklı yaklaşımlar benimsenmiştir. 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda¹³ “*ecnebi kadınların*” Türklere evlenmek suretiyle doğrudan Türk vatandaşlığını kazanacakları kabul edilmişti (m. 13/1). Kanuni düzenleme bu şekilde olmakla birlikte, gizli tahkikatlar aracılığıyla, muvazaalı evlenmelerin gerçekleşmesini başından engellemek amacıyla, hukukî düzenlemeyle

¹¹ Çiçekli, Bülent, “*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Getirdiği Yenilikler*”, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Değerlendirilmesi (Editörler: Yrd. Doç. Dr. Ceyda SÜRAL, Arş. Gör. Ekin ÖMEROĞLU)*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015, ss. 17-33, s. 25, (“*Yenilikler*”).

¹² Doğan, Vahit, “*Vatandaşlık Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Tasarısı Çerçevesinde Bir Değerlendirme*”, GÜHFD, Y. 1999, C. 3, S. 1-2, ss. 25-45, s. 29, (“*Tasarı*”); Dural/ Öğüz/ Gümüş, s. 83; Akıntürk/ Ateş Karaman, s. 212; İkişler, s. 234. Gerçekten de az gelişmiş ülkelere, gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere doğru artan göç hareketleri sebebiyle, evlenmenin kolay yoldan ikamet ve çalışma izni almak yahut ilgili ülkenin vatandaşlığını kazanmak amacıyla gerçekleştirilmesi olağan bir hâl almıştır. Öyle ki muvazaalı evlenmelerin ayarlanması konusunda uzmanlaşmış uluslararası şebekeler türemiştir. Örneğin, 2010 yılında dünya basınında büyük yankı uyandıran bir olayda, İngiliz bir rahip, Afrikalılar ve Avrupalılar arasında yüzlerce sahte evlilik yaparak kasıtlı olarak İngiltere'nin göç yasalarını ihlal ettiği gerekçesiyle yargılanmıştır. Söz konusu olay, küçük bir kasaba şapelindeki evliliklerin otuz kat artması ve evlenen kişilerin büyük çoğunluğunun Avrupa – Afrika kökenli olması neticesinde ortaya çıkmıştır. Olayda, özellikle ikamet noktasında sıkıntı çeken göçmenlerin, üç bin Euroya kadar varan ücretler karşılığında sahte evlilikler gerçekleştirmesini organize eden bir çetenin varlığı tespit edilmiştir. Haber için bkz. <http://www.independent.co.uk/news/uk/crime/vicar-married-hundreds-in-fraudulent-ceremonies-1997330.html>, (ET. 13.07.2019).

¹³ RG. T. 04.06.1928 – S. 904.

bağdaşmayan bir yol izlenmekteydi¹⁴. 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda¹⁵ ise Türk vatandaşlarıyla evlenen yabancı kadınların, usulüne uygun talepte bulunmaları üzerine, Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanacakları düzenlenmişti (m. 5/1)¹⁶. Söz konusu düzenleme, sadece yabancı kadınların vatandaşlık kazanmasına ilişkin olması ve yabancı erkek eşlerin düzenleme dışı bırakılması sebebiyle eleştirilmekteydi¹⁷. Diğer yandan salt talebe bağlı

¹⁴ **Sayman**, Yücel, Türk Devletler Hususi Hukukunda Evlenmenin Kuruluşu, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1982, s. 48. Gizli tahkikatın şu şekilde yürütüldüğü ifade edilmektedir: *"Taraflar evlenmek için başvurduklarında, evlendirme memuru ilân muamelesini yapmakla beraber, kadın ve erkeğin ad ve soyadlarını, doğum tarihlerini, adreslerini, kadının vatandaşlığını, erkek memur ise memuriyet ünvanını kaymakamlığa bildirir. Kaymakamlık gizlice muvazaalı olup olmadığını tahkik ettirir ve sonucu Valiye bildirir. Evlenme izni vilâyetten, Belediye reisliği aracılığı ile evlendirme memuruna gelir"* (İstanbul Vilayeti Emniyet Müdürlüğü'nün 22.04.1950 tarih ve 123 sayılı Tamimi- Sayman, s. 48, dn. 104). İstanbul Vilayeti Emniyet Müdürlüğü'nün 09.02.1952 tarih ve 12 sayılı Tamimi'nde ise Türk vatandaşı ile evlenecek yabancı kadının Türk vatandaşı olacağı ve Türklere tanınan haklardan yararlanacağından bahisle, siyasal bakımdan inceleme yapılması ve muvazaalı evlenme olup olmadığının araştırılması gerektiği ifade edilmiştir. Araştırma neticesinde muvazaalı olduğu kanaatine varılması durumunda, evlenmeye izin verilmemekteydi. Lâkin bu uygulamanın, evlenmenin Türkiye'de gerçekleşmesi durumunda söz konusu olduğu ve eğer evlenme her nasılsa muvazaalı yapılmışsa iptalinin söz konusu olmadığı belirtilmektedir (Sayman, s. 48-49).

¹⁵ RG. T. 22.02.1964 – S. 11638.

¹⁶ *"Bir Türkle evlenen yabancı kadın Türk vatandaşlığına geçmek istediğini 42 nci maddede gösterilen şekilde bildirdiği veya vatansız bulunduğu veyahut evlenmekle eski vatandaşlığını kaybettiği takdirde Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanır"* (403 sayılı Kanun, m. 5/1). Söz konusu bildirim, evlenmenin, evlendirmeye yetkili Türk makamları önünde gerçekleşmesi durumunda evlenme sırasında evlendirme makamına; yetkili yabancı makamlar önünde gerçekleşmesi durumunda ise evlenmeyi tescille görevli Türk makamlarına, evlenme akdinden başlayarak bir aylık süre içinde, yazılı olarak yapılması gerekmektedir (403 sayılı Kanun, m. 42). 403 sayılı Kanun'un hazırlık sürecinde muvazaalı evlenmelere ilişkin sıkıntılıların varlığı bilinmekle birlikte, Gerekçe'de açıkça *"vatandaşlığa alınma ile ilgili hükümleri bertaraf etmek üzere yapılan evlenmelerin batıl olduğunu bildirir bir hükmün"* Medeni Kanun'a eklenmesinin daha uygun olacağı ve bu sebeple de câli evlenmelerin vatandaşlığa etkisi konusunun bilinçli bir şekilde tasarıya alınmadığı ifade edilmiştir.

¹⁷ Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında sadece yabancı kadınların durumu düzenlenmiş olmakla birlikte, istisnaî yoldan Türk vatandaşlığının kazanılması usulünde, *"Bir Türk vatandaşı ile evli olanlarla bunların reşit çocukları"* ve hatta *"Bir Türk vatandaşı ile evlenme kararıyla Türkiye'de yerleşmiş olanlar"* genel olarak vatandaşlığa alınma usulünden daha kolay bir şekilde, ikamet şartı aranmaksızın vatandaşlığa alınacak kişiler arasında sayılmıştır (403 sayılı Kanun, m. 7). Dolayısıyla Türk vatandaşıyla evlenen yabancı erkeklerin istisnaî yoldan Türk vatandaşlığını kazanması mümkün olmakla birlikte, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına nazaran daha zor bir usule tâbi olmaları sebebiyle eşitsizlik devam etmekteydi. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Erdem**, B. Bahadır, *"Türk Vatandaşlık Hukukundaki Cinsiyet Farkından Doğan Eşitsizlik Sonucunda Türk Vatandaşı Erkeklerle Evlenen Yabancı Kadının Yarattığı Sorunlar"*, Prof. Dr. Aysel ÇELİKEL'e Armağan - MHB, Y.19-20, S.1-2, 1999-2000, ss. 293-312, (*"Eşitsizlik"*).

olarak kanun hükmü gereği Türk vatandaşlığının kazanılması, özellikle de Doğu Bloku'nun yıkılmasından sonraki süreçte kötüye kullanıma maruz kalmıştı¹⁸. Bu sebeplerle, ilgili hüküm, 4866 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun¹⁹ ile yeniden düzenlenmişti (m. 1). Yeni düzenleme uyarınca, “*evlenmekle eski vatandaşlığını*” kaybedenlere ilişkin istisna haricinde, kural olarak Türk vatandaşlığının doğrudan “*bahşedilmesi*” usulünden vazgeçilmiş, yabancı gelin-damat ayrımı gözetilmemiş ve vatandaşlığı kazanılması belirli şartlara tâbi tutulmuştu²⁰.

¹⁸ Doğan, Vahit, Türk Vatandaşlık Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara 2018, s. 91-92, (“*Vatandaşlık*”). Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan küçük komşu ülkeler açısından, Türkiye'nin cazibe merkezi hâline geldiği ifade edilmektedir. İkamet ve çalışma izni açısından yaşanan sıkıntılar bir yana, yabancı kadınların cüz'î miktarlar karşılığında Türk vatandaşı erkeklerle Türk vatandaşlığını kazanmak için evlendikleri ve hatta bu evlilikleri sistemli bir şekilde gerçekleştirmek üzere çeşitli şebekeler kurulduğu, muvazaalı evlenme rakamlarının çığ gibi büyüdüğü belirtilmektedir (Erdem, B. Bahadır, “*Vatandaşlık Kanunu Tasarısında Evlenme ile Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Düzenleme*”, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu, 29 Şubat 2008, (Editörler: Prof. Dr. Vahit DOĞAN, Doç. Dr. Feriha Bilge TANRIBİLİR, Yrd. Doç. Dr. Banu ŞİT), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, ss. 97-107, s. 97-99, (“*Tasarı*”). Aşağıda göreceğimiz üzere, günümüzde her ne kadar 403 sayılı Kanun döneminde olduğu gibi doğrudan vatandaşlık kazanılması mümkün olmasa da Türkiye İstatistik Kurumu tarafından en son yayımlanan “*Evlenme ve Boşanma İstatistikleri*”^{*} incelendiğinde, son yıllarda Türk vatandaşlarıyla evlenen yabancı gelinler arasında, Suriyeli gelinlerin hep birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Suriyeli damatların sayısı da gün geçtikçe artmaktadır. Bu bağlamda “*Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü*” tarafından yayımlanan, “*Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları Arasındaki Evlilik İlişkileri Araştırması*”^{**} başlıklı rapor ilgi çekicidir. İlgili raporda, “*Bir Suriye vatandaşının, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı elde etmek amacıyla bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ile evlenmesi*”, “*görünüştü evlenme*” şeklinde nitelendirilmiştir. Sürekli bir hayat ortaklığı kurmak amacıyla olmayan tarafların, vatandaşlık kazanma amacını, “*görünüştüdeki evliliğin altında*” gizlemeleri durumu, “*uygulamada sıklıkla karşılaşılan*” muvazaalı evlilik olarak açıklanmıştır (s. 43-44). Lâkin Suriye vatandaşlarıyla yapılan bütün evliliklere muvazaa şüphesiyle yaklaşılması suretiyle kişilerin zan altında bırakılması da elbette doğru bir yaklaşım olmayacaktır.

* İlgili istatistikler için bkz. www.tuik.gov.tr, (ET. 14.07.2019).

** Söz konusu rapor için bkz. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/yayinlar/raporlar/aile-ve-toplum/>, (ET. 14.07.2019).

¹⁹ RG. T. 12.06.2003 – S. 25136. Söz konusu Kanun ile getirilen değişiklikler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Sargın, Fügen, “*Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda Değişiklik Yapan 2003 Tarihli ve 4866 Sayılı Kanun Kapsamında Bir Değerlendirme*”, AÜHFĐ, C. 53, S. 1, Y. 2004, ss. 27-63.

²⁰ “*Bir Türk vatandaşı ile evlenme, kendiliğinden Türk vatandaşlığını bahşetmez. Ancak, bir Türk vatandaşı ile evlenme nedeniyle Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılar, en az üç yıldan beri evli olmaları, filen birlikte yaşamaları ve evliliğin devamı kaydıyla, yurt içinde en büyük mülki idare amirliklerine, yurt dışında ise Türk konsolosluklarına yazılı olarak başvuruda bulunabilirler. Başvuru üzerine İçişleri Bakanlığınca yapılacak inceleme ve soruşturma sonucunda, aranan şartları taşıdıkları anlaşılan kişiler, bu durumun tespitine ilişkin karar tarihinden itibaren Türk vatandaşlığını kazanırlar.*”

5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda (TVK)²¹, herhangi bir istisnaya yer verilmeksizin²², evlenmenin doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmayacağı vurgulanmış ve Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılması, yetkili makam kararıyla vatandaşlık kazanma usullerinden biri olarak açıkça düzenlenmiştir (TVK m. 16).

Aşağıda Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılmasında aranan şartlar, başvuru usulü, başvurunun değerlendirilmesi ve idarenin takdir yetkisi, Türk Vatandaşlığı Kanunu ve Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik²³ hükümleri çerçevesinde detaylı bir şekilde incelenecektir.

Ancak, bir Türk vatandaşı ile evlenen yabancı, evlenmekle eski vatandaşlığını kaybediyorsa Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanır.

Evlilik yoluyla Türk vatandaşlığını kazananlar, evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde, akitte hüsnüniyetli iseler Türk vatandaşlığını muhafaza ederler.

Butlanına karar verilmiş evlenmeden olan çocuklar ana veya babaları hüsnüniyetli olmasalar dahi Türk vatandaşlığını muhafaza ederler.

Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlar Kurulunca çıkartılacak yönetmelikle belirlenir.” (403 sayılı TVK, m. 5). Son fıkrada belirtilen ve tam adı, “*Türk Vatandaşı İle Evlenme Nedeniyle Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Vatandaşlarının Türk Vatandaşlığını Kazanmalarına İlişkin Yönetmelik*” olan mülga Yönetmelik için bkz. (RG. T. 24.05.2004 – S. 25471). 4866 Sayılı Kanun ile getirilen yeni düzenleme sonrasında Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılmasına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. **Güngör**, Gülin, “*The Acquisition of Turkish Nationality by Way of Marriage Following the June 2003 Amendment*”, Ankara Law Review, Vol.1, No. 1 (Summer 2004), pp. 29-49, (“*Marriage*”); **Erdem**, B. Bahadır, “*4686 sayılı Kanunla Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 5. Maddesinde Yapılan Değişikliğe Göre Türk Vatandaşlığının Evlilik Yolu ile Kazanılması*”, MHB, Y. 23, 2003, S. 1-2, (Prof. Dr. Gülören TEKİNALP'e Armağan), ss. 339-361, (“*Evlilik*”).

²¹ RG. T. 12.06.2009 – S. 27256.

²² Doktrinde, bir Türk vatandaşıyla evlenmesi sebebiyle vatandaşlığını kaybederek vatansız duruma düşmüş kişiler için herhangi bir istisnaya yer verilmemiş olması eleştirilmekte, bu durumdaki eşler açısından daha kısa bir sürenin kabul edilmiş olmasının daha yerinde olacağı ifade edilmektedir (**Güngör**, Gülin, *Tâbiyet Hukuku (Gerçek Kişiler - Tüzel Kişiler - Şeyler)*, Yetkin Yayınları, Ankara 2019, 7. Bası, s. 139, (“*Tâbiyet*”); **Ruhi**, Ahmet Cemal, “*Evlenme Yolu ile Türk Vatandaşlığının Kazanılması*”, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu, 29 Şubat 2008, (Editörler: Prof. Dr. Vahit DOĞAN, Doç. Dr. Feriha Bilge TANRIBİLİR, Yrd. Doç. Dr. Banu ŞİT), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, ss. 107-117, s. 117). Lâkin mevcut durumda, evlenmekle vatandaşlığını kaybeden kişinin üç yıl boyunca vatansız statüsünde işlem görmesini engellemek adına, bu kişilerin, “*vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler*” (TVK m. 12/1-c) kapsamında istisnaî yoldan Türk vatandaşlığını kazanabilecek kişiler arasında değerlendirilebileceği belirtilmektedir (**Güngör**, “*Tâbiyet*”, s. 139). Vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişilerin kimler olabileceğine ilişkin objektif bir kriter olmaması sebebiyle, evlenmekle vatandaşlığını kaybeden kişilerin bu kapsamda değerlendirilmesi mümkündür. Bununla birlikte, kanaatimizce, bu kişilere, Türk vatandaşıyla evlenmiş olmaları sebebiyle vatandaşlıklarını kaybetmeleri gerekçesiyle, diğer vatansızlara nazaran daha ayrıcalıklı bir yaklaşımın benimsenmesi isabetli değildir.

²³ RG. T. 06.04.2010 – S. 27544.

A. Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında Aranılan Şartlar ve Başvuru Usulü

Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 16. maddesi incelendiğinde, Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılmasında aranılan şartların, ön şartlar/ başvuru şartları ve asıl şartlar şeklinde tasnif edildiği görülmektedir²⁴. Şöyle ki “*bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilir*” ifadesinden, belirtilen iki şartın başvuru şartı olduğu anlaşılmaktadır. Ön şartların gerçekleşmesi, kişiye Türk vatandaşlığını evlenme yoluyla kazanmak için sadece müracaat hakkı tanımaktadır²⁵. Bu hak uyarınca, bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan²⁶ ve evliliği devam eden yabancılar, yurt içinde ikamet edilen yer valiliğine, yurt dışında ise dış temsilciliklere bizzat veya bu hakkın kullanılmasına ilişkin vekâletname ile başvuru yapabilirler²⁷ (TVK m. 37, TVKÜY m. 64/1). Müracaat makamı ilk incelemede;

- başvuru sahibinin bir Türk vatandaşı ile üç yıldan beri evli olmadığını,
- evliliğin boşanma veya müracaat tarihinden önce ölüm gibi nedenlerle son bulunduğunu²⁸,

²⁴ Doğan, “*Vatandaşlık*”, s. 99. Söz konusu tasnif, ön şartlar ve “*diğer şartlar*” şeklinde de yapılmaktadır (Turhan, Turgut/ Tanrıbilir, Feriha Bilge, Vatandaşlık Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2017, s. 97-99). Diğer yandan böyle bir tasnif yapılmaksızın, 16. maddede belirtilen bütün şartların –*aşağıda göreceğimiz asıl şartlar da dâhil olmak üzere*- gerçekleşmesinin, başvuru için gerekli olduğu da ifade edilmektedir (Erdem, B. Bahadır, Türk Vatandaşlık Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2019, 7. Bası, s. 167-168, “*Vatandaşlık*”).

²⁵ Doğan, “*Vatandaşlık*”, s. 99.

²⁶ Evlenme anında eşlerden her ikisinin de Türk vatandaşı olmadığı ve fakat eşlerden birinin Türk vatandaşlığını sonradan kazandığı durumlarda, üç yıllık süre, evlenme anından itibaren değil, Türk vatandaşlığını sonradan kazanan eşin Türk vatandaşlığını kazanma tarihinden itibaren hesaplanmaktadır (TVKÜY, m. 25/3).

²⁷ Başvuru formu için bkz. <https://www.nvi.gov.tr/hizmetlerimiz/vatandaslik-hizmetleri>, (ET. 05.07.2019).

²⁸ Başvurudan sonra Türk vatandaşı eşin ölümü nedeniyle evliliğin sona ermesi hâlinde, aile birliği içinde yaşama şartının aranmayacağı Kanun'da açıkça ifade edilmiştir (TVK m. 16/2). Başvurudan sonra “*inceleme ve soruşturma*” aşaması devam ederken evliliğin boşanma davasıyla sona ermesi durumunda da durumun özelliklerine göre değerlendirme yapılması ve başvurunun reddi için tek başına yeterli gerekçe sayılmaması gerektiği ifade edilmektedir. Öyle ki “*evliliğin Türk eşin kusurlu bulunduğu bir boşanma ilamıyla sona ermesi*” durumu için özel bir düzenleme getirilmemiş olması eksiklik olarak nitelendirilmektedir (Aybay/ Özbek/ Ersen Perçin, s. 134). Aynı yönde bir başka görüş uyarınca, müracaat sonrasında, Türk vatandaşı eşin yabancı eşe şiddet uyguladığı gerekçesiyle boşanmaları ve çocukların velayetinin de yabancı eşe verildiği bir örnekte, yabancı eşin, sırf aile birliği içinde yaşama şartı sağlanmıyor diye, Türk vatandaşlığı alınmamasının haklı sebebi olamayacağı ifade edilmektedir. Diğer şartlar gerçekleşmiş ise aile birliği içinde yaşama şartının gerçekleştiğinin kabul edilmesi ve idarenin takdir yetkisi çerçevesinde değerlendirme yapılması gerektiği belirtilmektedir (Doğan, “*Vatandaşlık*”, s. 102). Özellikle de Türkiye’de yaşanan aile içi şiddet vakıalarındaki artış gözetildiğinde, söz konusu görüşlerin haklı yönleri birlikte, kanaatimizce

- herhangi bir suçtan dolayı yargılamasının devam ettiği veya hükümlü ya da tutuklu olduğunu²⁹ veya
- gerekli belgelerin ibraz edilmediğini tespit ettiği takdirde,

yabancının başvurusu kabul edilmemekte ve kendisine başvurusunun reddine dair tebligat yapılmaktadır (TVKUIY, m. 25/2). Başvuru sahibinin, reddin gerekçesine bağlı olarak, müracaat makamının tespit ettiği eksiklikleri tamamladıktan sonra tekrar müracaat etmesi mümkündür.

Başvurusu kabul edilen yabancılar açısından ise aslî şartların gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespitine yönelik detaylı bir araştırma başlatılmaktadır. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuran kişilerde;

- a) Aile birliği içinde yaşama,
- b) Evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama³⁰,
- c) Milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama,

şartları aranmaktadır (TVK m. 16/1). Söz konusu şartlar, başvuru sahibi tarafından ispatı istenmeyen, yetkili makamlar tarafından araştırılması gereken hususlardır³¹. Lâkin aranan şartların, idareye oldukça geniş takdir yetkisi verecek nitelikte olduğu ifade edilmektedir³².

mevcut düzenleme çerçevesinde lafzi yoruma sadık kalınması suretiyle, Yönetmelik'te belirtildiği gibi, başvurudan sonra boşanma ile sona eren evlilikler açısından vatandaşlığa alınma başvurusunun reddi daha isabetli olacaktır. Nitekim aksinin kabulü, muvazaalı evlenme ile vatandaşlık kazanmak isteyen kişilerin de hemen başvuru sonrasında, sürecin tamamlanması dahi beklenmeksizin boşanmalarına zemin hazırlayacaktır.

²⁹ Kişinin, herhangi bir suçtan dolayı yargılamasının devam etmesi veya hükümlü ya da tutuklu olması durumlarında, başvurusunun doğrudan müracaat makamı tarafından reddedilmesi, hukukî yerindelik bakımından tartışmaya açıktır. Herhangi bir suç ifadesi sıkıntılı olduğu gibi, başvuru yapıldıktan sonra aranacak olan millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmaması şartının, ilginin başvuru olanağını ortadan kaldıran bir şekilde uygulanmasına sebebiyet veren Yönetmelik hükmünün, Anayasa m. 66/3'e aykırı olduğunun düşünülebileceği ifade edilmektedir (Aybay/ Özbek/ Ersen Perçin, s. 135-136). Söz konusu düzenlemenin kanunilik ilkesini ihlâl ettiği ve masumiyet karinesine de aykırı olduğu yönünde açıklamalar için bkz. **Reçber**, Kamuran/ Özgenc, Zeynep, "5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunundaki Bazı Boşluklar", İÜHFM, Y. 2016, C. 74, S. 1, ss. 373-387, s. 380-382.

³⁰ Doktrinde bir görüş uyarınca, ne gibi faaliyetlerin evlilik birliği ile bağdaşmayacağı konusundaki belirsizlik eleştirilmekte ve bu noktada kastedilenin "boşanmaya sebebiyet verebilecek fiil ve davranışlar" olabileceği yorumu yapılmaktadır (**Nomer**, Ergin, Türk Vatandaşlık Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 2017, s. 98). Doktrinde bir başka görüş ise bu ifade ile kastedilenin "gerçek bir evlilik ile bağdaşmayacak birtakım ahlaka ve kanuna aykırı fiiller" olduğunu belirtmektedir (Erdem, "Vatandaşlık", s. 169-170). Lâkin aşağıda göreceğimiz üzere, Yönetmelik'te, ne gibi faaliyetlerin evlilik birliğiyle bağdaşmayacağına dair oldukça rencide edici ifadeler kullanılmaktadır.

³¹ Turhan/ Tanrıbilir, s. 98.

³² **Tanrıbilir**, Feriha Bilge, "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Vatandaşlığın Kazanılmasına

Müracaat sonrasında, ilk olarak, il nüfus ve vatandaşlık müdürlüğü veya yurt dışından yapılan başvurularda dış temsilcilik tarafından, başvuruda ibraz edilen belgelerden oluşan bir vatandaşlık dosyası düzenlenmektedir (TVKUIY, m. 27 ve m. 30/1). Dosya düzenlendikten sonraki aşama ise başvurunun yurt içinden veya yurt dışından yapılmış olmasına bağlı olarak çeşitli farklılıklar arz etmektedir.

Yurt içinden yapılan başvurularda, il nüfus ve vatandaşlık müdürlüğü, başvuru yapan yabancı hakkında, il emniyet müdürlüğünden soruşturma yapmasını istemektedir (TVKUIY, m. 27). İl emniyet müdürlüğü tarafından, başvuru sahibinin;

a) Aile birliği içinde yaşayıp yaşamadığı,

b) Evlilik birliği ile bağdaşmayacak şekilde fuhuş yapmak ve fuhuşa aracılık etmek gibi davranışlarının olup olmadığı³³,

İlişkin Hükümleri”, TBB Dergisi, S. 75, Y. 2008, ss. 27-62, s. 48. Özellikle “millî güvenlik” ve “kamu düzeni” gibi yoruma açık ve belirsiz kavramların mevzuatta kullanılması suretiyle idareye takdir yetkisi tanınması ve bu kavramların takdir yetkisinin yargısal denetimi noktasında yarattığı sorunlar hakkında bkz. **Kaya**, Cemil, İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 43-51.

³³ Dikkat edilirse Kanun’da, “evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama” ifadesi tercih edilmiş, Yönetmelik’te ise, “fuhuş yapmak ve fuhuşa aracılık etmek gibi davranışlar” şeklinde evlilik kurumu ile birlikte anılması tasvip edilemeyecek nitelikte ifadeler kullanılmıştır (Doğan, “Vatandaşlık”, s. 100-101). Diğer yandan, madde metninde kullanılan “gibi davranışlar” ifadesi de soruşturmanın hangi ölçütler uyarınca yapılacağı noktasında yarattığı belirsizlik sebebiyle eleştirilmektedir (Aybay/ Özbek/ Ersen Perçin, s. 135). Danıştay kararlarında da yabancıların ve/veya Türk vatandaşları eşinin “menfaat karşılığı fuhuş yapmak” ve “silah zoruyla fuhuş yaptırmak ve yabancı kadın çalıştırmak” gibi suçlardan dolayı hakkında işlem yapılması veya hükümlü bulunması durumunda vatandaşlığa alınma başvurusunun reddi hukuka uygun bulunmaktadır (Danıştay 10. Daire, T. 17.03.2016, E. 2013/749 ve K. 2016/1465 - <http://emsal.danistay.uyap.gov.tr>, ET. 06.07.2019). Buna karşılık söz konusu suçların evlilik tarihinden önce işlenmesi, evlilik süresince bu yönde bir faaliyetin tespit edilmemesi ve diğer şartlarda da herhangi bir sakınca görülmemesi durumunda başvurunun reddi hukuka aykırı görülmektedir (Danıştay 10. Daire, T. 19.10.2015, E. 2012/9149 ve K. 2015/4435 - <http://emsal.danistay.uyap.gov.tr>, ET. 06.07.2019). Ayrıca bkz. Danıştay 10. Daire, T. 19.10.2015, E. 2012/3265 ve K. 2015/4437; Danıştay 10. Daire, T. 5.10.2015, E. 2012/8455 ve K. 2015/4050; Danıştay 10. Daire, T. 05.10.2015, E. 2012/6956 ve K. 2015/4045; Danıştay 10. Daire, T. 5.10.2015, E. 2012/5321 ve K. 2015/4042; Danıştay 10. Daire, T. 5.10.2015, E. 2012/2896 ve K. 2015/4043, (Kazanıcı İçtihat Bilgi Bankası, ET. 06.07.2019). Önemle belirtmemiz gerekir ki evlenmeden sonra gerçekleşen olaylar açısından da bu durumun somut bilgi ve belgelerle ortaya konması aranmaktadır. Danıştay kararına konu bir uyuşmazlıkta, “...davacı her ne kadar 1996 yılında fuhuş yapmaktan yakalanarak sınırdışı edilmişse de, 25.11.1996 tarihinde bir Türk vatandaşı ile evlenerek aile birliği içerisinde yaşamını devam ettirdiği, hakkında yapılan tahkikatta evlendikten sonra fuhuş yaptığına ilişkin bir tespit bulunmadığı ve somut bilgi ve belgeyle açıkça ortaya konulmadığı, davacının akşam saatlerinde düzgün giyimli ve makyajlı olarak tek başına dışarı çıkmasının fuhuş yaptığına ilişkin kesin bir tespit olarak kabul edilemeyeceği,

c) Türk vatandaşlığını kazanmasında millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir halinin bulunup bulunmadığı,

hususları araştırılmakta ve oluşan olumlu veya olumsuz kanaat de soruşturma formuna açık bir şekilde yazılmaktadır³⁴ (TVKUIY m. 28/1). Söz konusu soruşturma neticesinde evliliğin Türk vatandaşlığını kazanmak amacıyla yapıp yapılmadığına dair olumlu veya olumsuz bir kanaate varılamaması durumunda ise Türk vatandaşı eşin yakınlarının ifadelerine de başvurulması suretiyle, kanaat oluşuncaya kadar periyodik olarak soruşturma işlemine devam edilmektedir (TVKUIY m. 72/2). Bu süreç boyunca, evliliğe bağlı olarak Türk vatandaşlığının kazanılması prosedürünün askıda kalacağı belirtilmektedir³⁵. Elbette, bütün bu inceleme ve soruşturmanın, Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile güvence altına alınmış olan özel hayatın ve aile yaşamının gizliliği haklarını zedelemekten kaçınılması özen gösterilmesi gerektiği de unutulmamalıdır³⁶.

tamamen varsayıma dayalı nedenlerle evliliğin formalite olduğuna dayanılarak işlem tesis edildiği" ve bu bağlamda da başvurusunun reddedilmesine ilişkin işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı sonucuna varılmıştır (Danıştay 10. Daire, T. 08.11.2010, E. 2007/2465 ve K. 2010/8860 – **Ekşi**, Nuray/ Çiçekli, Bülent, Yabancılar ve Mülteci Hukukuna İlişkin Danıştay 10. Daire Kararları, Beta Yayınları, İstanbul 2012, s. 106-110).

³⁴ Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan vatandaşlığa alınma tahkikatlarının nasıl yapılacağını da içeren *"Uygulama Rehberi"* konulu 27 nolu Genelge (S. 31311769-79313-T. 21.05.2015) uyarınca, yapılacak güvenlik araştırmalarıyla ilgili işlemler tespit edilmiştir. İlgili Genelge'de, evlenme yoluyla vatandaşlığın kazanılması usulüne müracaatta bulunanlar hakkında gerekli araştırmalar yapıldıktan sonra *"Vat-2"* formunun doldurulması gerektiği ifade edilmiştir. Söz konusu formda, hem başvuru sahibi yabancı hem de Türk vatandaşı eş hakkında kimlik ve ikamet bilgilerine yer verilmektedir. Soruşturma kısmında ise hem ikamet edilen ev adresi hem de Türk vatandaşı eşin işyeri mahallinde yapılan soruşturma neticesinde birtakim hususların araştırıldığı görülmektedir. Buna göre ikamet edilen ev mahallinde yapılan soruşturmada, *"çevreden evlilik birlikteliği içerisinde yaşayıp yaşamadıklarının bilinip bilinmediği"*, *"bir arada oturup oturmadıkları"*, *"aile olarak komşuluk münasebetlerinin bulunup bulunmadığı"* ve *"muhtarlık kayıtlarında ikamet kayıtlarının bulunup bulunmadığı"* hususları soruşturulmaktadır. Türk vatandaşı eşin işyeri mahallinde yapılan soruşturmada ise *"belirtilen iş yerinde çalışıp çalışmadığı"*, *"evli olduğunun bilinip bilinmediği"* ve *"işyerinde eşe ait belgelerin (fotoğraf, makbuz vb.) olup olmadığı"* hususları araştırılmaktadır. İlgili Genelge'de, vatandaşlık tahkikatları ile ilgili olarak *"ilimiz arşivinde sakıncalı duruma rastlanılmamıştır"* şeklinde rutin cevaplar verilmemesi gerektiği ve sadece adli sicil özetinin gönderilmesinin yeterli olmadığı da vurgulanmıştır. Kişi hakkında herhangi bir suçtan dolayı güvenlik makamlarınca takibat yapılmışsa, ceza verilip verilmemesi önemli olmaksızın bildirilmesi; mahkemece yargılanmış ise yapılan takibat ile suç hakkında bilgi ve varsa kesinleşen mahkeme kararının gönderilmesi, eğer yargılaması hâlen devam ediyorsa mahkemesinin hangi safhada olduğunun bildirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca tahkikat tamamlandıktan sonraki aşamada dahi yabancıların herhangi bir suç işlemesi hâlinde derhâl şahısla ilgili tüm bilgi ve belgelerin il nüfus ve vatandaşlık müdürlüğü ile emniyet genel müdürlüğüne bildirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

³⁵ Nomer, s. 100.

³⁶ Aybay/ Özbek/ Ersen Perçin, s. 134.

Yapılan soruşturma neticesinde, tarafların gerçekten aile birliği içinde yaşayıp yaşamadıkları objektif bir şekilde belirlenebilecektir³⁷. Eşlerin aile birliği içinde yaşamaları ile kastedilen, gerçek bir evlilikte olduğu gibi müşterek aile yaşamının var olmasıdır³⁸. Bununla birlikte, eşlerin, zorlayıcı nedenler yüzünden geçici olarak fiilen birlikte yaşayamaması durumunda, aile olma duygusu ortadan kalkmadığı sürece, yabancı eşin Türk vatandaşlığını kazanmasının mümkün olması gerektiği belirtilmektedir³⁹. Nitekim günümüz sosyolojik ve ekonomik koşulları değerlendirildiğinde, birçok evli çiftin özellikle de çalışma hayatının gereği olarak ayrı yaşamak zorunda kaldığı acı bir gerçektir. Dolayısıyla, ayrı yaşamak zorunda kalan çiftler açısından, gerçek bir aile birliği olup olmadığı değerlendirmesinin esnek bir yoruma tâbi tutulması gerekmektedir. Örneğin, farklı şehirlerde çalışmakla birlikte, her hafta sonu eşlerden birinin ikamet ettiği yerde bir araya gelen çiftler açısından, aile birliğinin olmadığını söylemek kanaatimizce mümkün değildir.

İl emniyet müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen inceleme ve soruşturma tamamlandıktan sonra, soruşturma formunun ve tutanaklarının da eklendiği dosya, tekrar il nüfus ve vatandaşlık müdürlüğüne gönderilmektedir. İl nüfus ve vatandaşlık müdürlüğü ise dosyayı, gerekli incelemenin yapılması adına, vatandaşlık başvuru inceleme komisyonuna göndermektedir (TVKUIY m. 28/2). Türk vatandaşlığını evlenme yoluyla kazanmak isteyen yabancıların, başvuru için gerekli şartları taşıyıp taşımadıklarının tespiti, illerde oluşturulan vatandaşlık başvuru inceleme komisyonu tarafından yapılmaktadır (TVK m. 18, TVKUIY m. 69/1). Söz konusu komisyon, “*il valisi veya görevlendireceği vali yardımcısının başkanlığında, il müdürlüğü, il emniyet müdürlüğü, il jandarma komutanlığı, il millî eğitim müdürlüğü ve sosyal hizmetler il müdürlüğünden en az şube müdürü düzeyinde görevlendirilen temsilcilerden*” oluşmaktadır (TVKUIY m. 69/2).

Yurt dışından yapılan başvurularda ise soruşturmanın nasıl yapılacağına dair bir hükme yer verilmemiştir. Sadece, yabancı bulduğu ülkenin kanunları izin verdiği takdirde, sabıka kaydı isteneceği ve yabancı Türk vatandaşı eşi ile evlilik kaydının resmî makamlarda bulunup bulunmadığının araştırılarak elde edilen bilgi ve belgelerin dosyasına ekleneceği ve karar alınmak üzere İçişleri Bakanlığı’na gönderileceği ifade edilmiştir (TVKUIY m. 30/4). Görüldüğü üzere, yurt dışından yapılan başvurularda, il emniyet müdürlüğü tarafından bir soruşturma yapılmadığı gibi, vatandaşlık başvuru inceleme komisyonu da oluşturulmamaktadır.

³⁷ Doğan, “*Vatandaşlık*”, s. 100.

³⁸ Doğan, “*Vatandaşlık*”, s. 100; Erdem, “*Vatandaşlık*”, s. 168-169.

³⁹ Güngör, “*Tâbiyet*”, s. 139.

B. Muvazaalı Evlenmelerin Tespiti

Yurt içinden yapılan başvurularda, evliliğin muvazaalı bir evlilik olup olmadığının tespiti, vatandaşlık başvuru inceleme komisyonu tarafından yapılmaktadır⁴⁰. Komisyon'a açıkça, "evliliğin gerçek bir evlilik ya da Türk vatandaşlığını kazanmak amacıyla yapılmış bir evlilik" olup olmadığını araştırma yetkisi tanınmıştır. Söz konusu araştırma kapsamında, Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancı ve Türk vatandaşı eşi, komisyon tarafından, ayrı ayrı ve birlikte mülakata tâbi tutulmaktadır (TVKUİY m. 29/1). Yurt dışından gerçekleşen başvurularda ise yukarıda da belirttiğimiz üzere vatandaşlık başvuru inceleme komisyonu oluşturulmamakta, "evliliğin gerçek bir evlilik ya da Türk vatandaşlığını kazanmak amacıyla yapılmış bir evlilik olup olmadığının tespiti", "konsolosluk işlemlerinden sorumlu muavin konsolos veya daha üst yetkili tarafından" gerçekleştirilmektedir (TVKUİY m. 30/2). Söz konusu hükümlerden yola çıkıldığında, Türk vatandaşlığını kazanmak amacıyla akdedilen evlenmelerin, "gerçek bir evlilik" niteliğinde görülmediği anlaşılmaktadır.

Mülakat esnasında komisyon tarafından tespit edilmesi gereken hususlar ise Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Açıklama"⁴¹ kapsamında detaylı bir şekilde belirtilmiştir. Buna göre;

- a) Evliliğe ait ortak bir yerleşim yerinin bulunup bulunmadığı,
- b) Eşler arasında evlilikten doğan sorumlulukların yerine getirilip getirilmediği,
- c) Eşlerin evlilikten önce karşılaşmış karşılaşmadıkları,
- ç) Eşlerin isim, adres, vatandaşlık, meslek, iş gibi kişisel bilgileriyle ilgili detayları bilip bilmedikleri, birbirlerini ilgilendiren diğer önemli konular hakkında yanılıp yanılmadıkları,
- d) Eşlerin tam olarak anlaşabildikleri bir dili anlaşılır bir şekilde konuşup konuşmadıkları,
- e) Eşlerden birinin önceki evliliklerinde anlaşmalı evlilik⁴² veya ikamet düzensizliklerinin olup olmadığı,

⁴⁰ Bu tespitin yapılabilmesi adına, komisyonun bu alanda uzman kişilerden oluşması gerektiği; aksi takdirde hedeflenen amacın gerçekleşmesinin mümkün olmadığı ve hatta amaca aykırı sonuçlar doğabileceği ifade edilmektedir (Erdem, "Vatandaşlık", s. 178).

⁴¹ Söz konusu doküman, çalışmanın devamında "NVI-Açıklama" şeklinde anılacaktır. NVI-Açıklama metni için bkz. <https://www.nvi.gov.tr/mevzuat/mevzuat/genelge>, (ET. 07.07.2019).

⁴² Kanaatimizce "anlaşmalı evlilik" ifadesinin kullanılması isabetli değildir. Bu noktada amaca göre yorum yapıldığında kastedilenin "muvazaalı evlilik" olduğu anlaşılmaktadır.

f) Evliliğin menfaat karşılığı yapılmış **anlaşmalı bir evlilik** olup olmadığı

hususlarının, komisyon tarafından yapılan mülakat neticesinde tespit edileceği belirtilmektedir. Ayrıca başvuru sahibi ve eşinin, söz konusu evlilikten ortak çocuklarının bulunmasının, vatandaşlığın kazanılması açısından lehte değerlendirileceği ifade edilmektedir (NVİ-Açıklama, s. 7)⁴³. Mülakat sonucunda oluşan olumlu veya olumsuz kanaat, mülakat formuna açıkça yazıldıktan sonra, dosya karar alınmak üzere, il nüfus ve vatandaşlık müdürlüğü veya ilgili dış temsilcilik tarafından İçişleri Bakanlığı'na gönderilmektedir (TVK m. 19/1; TVKUIY m. 29/2 ve m. 30/4).

Doktrinde, TVK m. 16 düzenlemesinin, muvazaalı evlenme sayesinde Türk vatandaşlığının kazanılmasını önlemeye yöneldiği ve hükümde aranan şartların gerçek bir evliliğin göstergeleri olarak düşünüldüğü ifade edilmektedir⁴⁴. Uygulamada ise Yönetmelik hükümlerine dayanılarak, TVK m. 16'da aranan şartların gerçekleşip gerçekleşmediğinin ötesinde, evliliğin gerçek bir evlilik olmayabileceği şüphesiyle, taraflar komisyon tarafından tekrar mülakata tâbi tutulmaktadır. Oysa evliliğin gerçek bir evlilik olması, Kanun'da aranan şartlar arasında açıkça ifade edilmemiştir⁴⁵. Kanun'da yer almayan böyle bir şartın Yönetmelik'te bu şekilde düzenlenmesi, Anayasa'nın 66. maddesinde düzenlenmiş olan kanunilik ilkesinin ihlâl edilmesi anlamına gelmektedir⁴⁶. Nitekim Yönetmelik'te sadece Kanun'da kabul edilmiş şartların içeriğinin tespiti hususunda açıklayıcı hükümlere yer verilmesi mümkündür⁴⁷. Yönetmelik aracılığıyla yeni şartlar getirilmesi kabul edilebilir bir yaklaşım değildir⁴⁸.

NVİ-Açıklama metninde yer alan hususların ise Yönetmelik hükümlerini dahi aştığı görülmektedir. Özellikle de *“evliliğin menfaat karşılığı yapılmış anlaşmalı bir evlilik olup olmadığı”* hususunun nasıl tespit edileceği merak

⁴³ Danıştay kararına konu olmuş bir uyuşmazlıkta da *“davacının yapmış olduğu evliliğin ciddi ve aile birliğini kurmaya yönelik olduğu, evlilik birlikteliği içerisinde bir çocuklarının dünyaya geldiği, eşlerin kendi aralarında ve toplumla ilişkilerinde örf ve adete uygun olduğu”* gerekçesiyle, vatandaşlığa alınma başvurusunun reddinin hukuka uygun olmadığı sonucuna varılmıştır (Danıştay 10. Daire, T. 19.11.2015, E. 2012/4867 ve K. 2015/5112- Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, 07.07.2019).

⁴⁴ **Erten**, Rifat, *“5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununa Göre Türk Vatandaşlığının Kazanılması”*, Prof. Dr. Fırat ÖZTAN'a Armağan, C. I, Turhan Kitabevi, Ankara 2010, ss. 917-959, s. 942, (*“5901”*); Güngör, *“Tâbiyet”*, s. 138; Erdem, *“Vatandaşlık”*, s. 176.

⁴⁵ Aybay/ Özbek/ Ersen Perçin, s. 140.

⁴⁶ Aybay/ Özbek/ Ersen Perçin, s. 140.

⁴⁷ Doğan, *“Vatandaşlık”*, s. 62.

⁴⁸ Kanunilik ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Dardağan Kibar**, Esra, *“Türk Vatandaşlık Mevzuatı ve Güncel Gelişmeler Işığında Vatandaşlığın Kanuniliği İlkesi”*, Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi - Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu, 18-20 Nisan Antalya, (Editörler: Prof. Dr. Vahit DOĞAN, Dr. Öğr. Üy. Alper Çağrı YILMAZ ve Dr. Lale AYHAN İZMİRLİ), Savaş Yayınevi, Ankara 2019, ss. 3-17.

konusudur. Evlenen tarafların hangi amaçla evlendiklerinin tespiti, kişilerin subjektif iradelerinin açıklığa kavuşturulmasını gerektirmektedir ki bunun da çoğu zaman objektif olarak ortaya konması mümkün değildir⁴⁹.

Danıştay kararlarında ise idarece evliliğin muvazaalı olduğu konusunda bir değerlendirme yapılmasının ve bu değerlendirme uyarınca idari işlem tesisinin hukuken mümkün olmadığı vurgulanmakta ve bütün kararlarda aynı ifadeler kullanılmaktadır. Bu yönde verilen bir karara göre, “*Dava dosyasının incelenmesinden, Özbekistan uyruklu olan ve 11/8/2007 tarihinde Türk vatandaşıyla evlenen davacının, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığına alınma talebiyle yaptığı başvuru üzerine, davacı hakkında idarece düzenlenen 16/12/2010 tarihli mülakat ve değerlendirme formunda, 1966 doğumlu olan davacının, 27/8/2009 tarihinden 11/11/2009 tarihine kadar geçerli ikamet tezkeresi aldığı, evliliğinden çocuğunun bulunmadığı, aynı adreste evlilik birliği içerisinde yaşamadıkları, davacının herhangi bir güvenlik soruşturması kaydının bulunmadığı tespitlerine yer verildikten sonra aile birlikteliğinin olmadığı, eşiyle bir buçuk yıldır ayrı yaşadıkları, evliliğin anlaşmalı evlilik olduğu kanaatine varılması üzerine, 5901 sayılı Kanun’un 16.maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde yazılı, “Aile birliği içinde yaşama” şartını taşımadığından bahisle başvurunun reddi yönünde işlem tesis edildiği, bu işlemin iptali istemiyle bakılan davanın açıldığı anlaşılmaktadır. Evlilik ilişkisinin geçersizliğine hükmedilmesi ancak adli yargı yerince bu konuda verilecek bir karar ile mümkün olduğundan, yargı yerlerince verilmiş bir karar olmadıkça idarece, evliliğin formalite (muvazaalı) olduğu konusunda bir değerlendirme yapılarak idari işlem tesisine hukuken olanak bulunmamaktadır. Bakılan uyuşmazlıkta, davacı eşi İ.T. ve eşinin çocuğu ile annesiyle yapılan görüşmelerde, evliliğin anlaşmalı bir evlilik olduğu, aile birliği bulunmadığı yolunda ifadelere yer verilmiş ise de; davacının, 11/8/2007 tarihinde resmi nikahla Türk vatandaşı ile evlendiği, davacının herhangi bir güvenlik soruşturması kaydının olmadığı, davacı tarafça dosyaya ibraz olunan ve komşularına ait beyanlardan, davacı ve eşinin aynı evde ikamet ettikleri, ailevi ve komşuluk ilişkilerinin bulunduğu, ayrıca evliliğin gerek başvuru, gerekse de işlem tarihleri itibarıyla devam ettiği anlaşıldığından, 5901 sayılı Kanunun 16.maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde yazılı şartı taşımadığı gerekçesiyle Türk vatandaşlığına alınma istemiyle yapılan başvurunun reddi yolunda tesis edilen dava konusu işleme hukuka uyarlık görülmemiştir. Bu durumda, dava konusu işlemin iptali gerekirken davanın reddi yolunda verilen idare mahkemesi kararında hukuka*

⁴⁹ Çiçekli, Bülent, 6458 Sayılı Kanunla Güncellenmiş Yabancılar ve Mülteci Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016, s. 101, (“*Yabancılar*”). Diğer yandan, insanların ne amaçla evlendiklerini açıklamalarının beklenmesi ve bu konunun resmî makamlar huzurunda tartışılmasının, insan haklarıyla bağdaşan bir durum olmadığı da ifade edilmektedir (Aybay, s. 111-112).

*uyarlık bulunmamaktadır*⁵⁰. Kararda “*adli yargı yerince*” karar verilmiş olmasından bahsedilse de yukarıda belirttiğimiz üzere, Türk Medenî Kanunu kapsamında da muvazaalı evlenmelere ilişkin hiçbir düzenleme bulunmaması sebebiyle, adli yargıda da muvazaalı evlenmelere ilişkin karar verme yetkisi tanıyan hukukî bir dayanak bulunmamaktadır. Dolayısıyla, evliliğin muvazaalı olduğundan bahisle “*geçersizliğine hükmedilmesi*” hiçbir şekilde mümkün değildir. Danıştay kararlarındaki bir diğer tartışma konusu ise vatandaşlık ve yabancılar hukuku açısından asıl meselenin -muvazaalı evlilik ile elde edilmek istenen sonucun tanınmaması- olduğunun göz ardı edilmesidir. Elbette idari makamların evliliğin geçersizliğine hükmedilmesi yönünde bir karar vermesi mümkün değildir. Lâkin evliliğin sırf vatandaşlık kazanma amacıyla yapıldığının objektif olarak tespiti durumunda, vatandaşlığa alınma talebinin reddi noktasında, idari makamların işlem yapma yetkisinin olabileceğinin kabul edilmesi gerekmektedir. Ancak idarenin muvazaalı evliliklere ilişkin denetim ve takdir yetkisinin kanunen açıkça düzenlenmesi ve insan haklarıyla uyumlu bir yaklaşımın benimsenmesi gereği de unutulmamalıdır.

C. İçişleri Bakanlığı’nın Takdir Yetkisi

Türk vatandaşlık hukukunda, yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığının kazanılması usulünde, Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda aranan şartları şahsında taşıyan kişinin vatandaşlığa alınıp alınmaması noktasında, yetkili makama takdir yetkisi tanınmıştır⁵¹. Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 10. maddesinde, Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen bir yabancıнын, Kanun’da belirtilen şartları taşıması hâlinde Türk vatandaşlığını yetkili makam kararıyla kazanabileceği, ancak Kanun’da aranan şartları taşımasının vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak⁵² sağlamadığı açıkça vurgulanmıştır. Görüldüğü üzere söz konusu hükümle, Türk vatandaşlığının sonradan kazanılmasının “*hak*” olarak düzenlenmediği ve yetkili makamın takdir yetkisi olduğu vurgulanmıştır. Diğer yandan, Türk hukukunda idarenin takdir yetkisinin keyfi kullanılamayacağı ve idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun da açık olduğu (Anayasa, m. 125) gözetildiğinde, vatandaşlığa alınmanın tam anlamıyla bir “*lütuf*” olarak görülmesi de mümkün değildir⁵³. Dolayısıyla, yetkili makam, kanunilik ilkesine riayet etmek şartıyla, Kanun’da düzenlenen şartları taşıyan

⁵⁰ Danıştay 10. Daire, T. 05.10.2015, E. 2012/8144 ve K. 2015/4051, (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, ET. 07.07.2019). Ayrıca bkz. Danıştay 10. Daire, T. 19.11.2015, E. 2012/2262 ve K. 2015/5111, (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, ET. 07.07.2019).

⁵¹ Nomer, s. 76; Doğan, “*Vatandaşlık*”, s. 61; Turhan/ Tanrıbilir, s. 63-64; Güngör, “*Tâbiyet*”, s. 76-77; Aybay/ Özbek/ Ersen Perçin, s. 106; Erdem, “*Vatandaşlık*”, s. 120-121.

⁵² Madde metninde kullanılan “*mutlak bir hak*” ifadesinin eleştirisi için bkz. Nomer, s. 77.

⁵³ Doğan, “*Vatandaşlık*”, s. 61-62. Doktrinde, idareye tanınan takdir yetkisinin keyfi kullanıma açık olmadığı vurgulanmakla birlikte, yine de lütuf anlayışının daha ağır bastığı ifade edilmektedir (Turhan/ Tanrıbilir, s. 68).

kişileri vatandaşlığa alıp almamak konusunda takdir yetkisine sahip olmakla birlikte, ilgili işlemin gerekçesini de göstermek zorundadır⁵⁴.

Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılması usulünde karar makamı, İçişleri Bakanlığı'dır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, il nüfus ve vatandaşlık müdürlüğü veya ilgili dış temsilcilik tarafından hazırlanan dosya, karar alınmak üzere İçişleri Bakanlığı'na gönderilmektedir (TVK m. 19/1; TVKUİY m. 29/2 ve m. 30/4). Bu noktada öncelikle gönderilen dosya üzerinde yapılan inceleme sonucunda varsa eksik olan bilgi ve belgeler tamamlanmaktadır (TVKUİY m. 35/1). Sonrasında İçişleri Bakanlığı tarafından, yabancının Türk vatandaşlığını kazanmasında millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir halinin bulunup bulunmadığının tespiti için Millî İstihbarat Teşkilâtı Müsteşarlığından ve Emniyet Genel Müdürlüğünden arşiv araştırması istenmektedir (TVKUİY m. 35/2). Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yapılan araştırma neticesinde, yabancının millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâlinin bulunup bulunmadığı tespit edilerek varılan sonuç açık bir şekilde İçişleri Bakanlığı'na bildirilmektedir (TVKUİY m. 35/4).

Millî güvenlik ve kamu düzeni kavramları, idarenin takdir yetkisini oldukça genişletmektedir. Nitekim önceden somut olarak tek tek sayılamayacak birçok hususun, içeriği tam olarak tespit edilemeyen soyut kavramlar olarak nitelenen “*millî güvenlik ve kamu düzeni*” mefhumları kapsamında değerlendirilmesi mümkündür⁵⁵. Sırf Türk vatandaşlığını kazanmak amacıyla yapılan muvazaalı evlenmeler de “*kamu güvenliği bakımından sakıncalı*” olarak nitelendirilmektedir⁵⁶. Doktrinde bir görüş uyarınca, evlenmeyle Türk vatandaşlığının kazanılması açısından gerekli görülen millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâlinin bulunmaması şartının (TVK m. 16/1-c) temelinde; muvazaalı evlenmelerin, millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından da tehdit olarak görülmüş olmasının yer aldığı ifade edilmektedir⁵⁷. Ancak yazar daha sonra, bizim de katıldığımız görüşü uyarınca, millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmama şartının ayrı bir şart olduğunu vurgulamıştır⁵⁸. Gerçek bir evlilik olup olmadığı önemli olmaksızın ve hatta özellikle de gerçek bir evliliğin olduğu durumlarda, millî

⁵⁴ Nomer, s. 79; Doğan, “*Vatandaşlık*”, s. 62; Turhan/ Tanrıbilir, s. 68.

⁵⁵ Millî güvenlik ve kamu düzeni kavramlarına eleştirel bir yaklaşım için bkz. Erkan, Mustafa, “*Türk Vatandaşlığının Sonradan Kazanılmasında “Millî Güvenlik” ve “Kamu Düzeni” Kavramları*”, Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi - Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu, 18-20 Nisan Antalya, (Editörler: Prof. Dr. Vahit DOĞAN, Dr. Öğr. Üy. Alper Çağrı YILMAZ ve Dr. Lale AYHAN İZMİRLİ), Savaş Yayınevi, Ankara 2019, ss. 17-39.

⁵⁶ Nomer, s. 103.

⁵⁷ GÜNGÖR, Gülin, *Tâbiyet Hukuku (Gerçek Kişiler - Tüzel Kişiler - Şeyler)*, Yetkin Yayınları, Ankara 2017, 5. Bası, s. 132, (“*Tâbiyet-5.Bası*”).

⁵⁸ GÜNGÖR, “*Tâbiyet*”, s. 141.

güvenlik ve kamu düzeni değerlendirmesinin önem arz ettiği belirtilmektedir⁵⁹. Neticede gerçek bir evliliğin varlığı tek başına Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılması için yeterli değildir⁶⁰.

İçişleri Bakanlığı'nın hem şartların değerlendirilmesi hem de kararın verilmesi aşamasında geniş takdir yetkisi bulunmaktadır. Yapılan bütün bu inceleme ve araştırma sonucunda durumu uygun bulunanlar, İçişleri Bakanlığı'nın kararı ile Türk vatandaşlığını kazanmakta; durumu uygun görülmeyenlerin başvurusu ise İçişleri Bakanlığı tarafından reddedilmektedir

⁵⁹ Güngör, "Tâbiyet", s. 141-142.

⁶⁰ Danıştay kararına konu olan bir uyumsuzlukta, Türk vatandaşıyla uzun zamandır evli olan ve müşterek altı çocukları bulunan Suriye vatandaşının vatandaşlığa alınma başvurusunun, millî güvenlik ve kamu düzenine aykırılık gerekçesiyle reddi işlemi, Ankara 5. İdare Mahkemesi tarafından "bu durumu kanıtlayıcı somut bir bilgi veya belge sunulmadığı" gerekçesiyle iptal edilmiştir. Danıştay kararında ise ilgilinin başvurusunun millî güvenlik ve kamu düzenine aykırı görülmesinin gerekçesi açıkça belirtildikten sonra, vatandaşlığa alınma işlemlerinde idarenin takdir yetkisinin bulunduğu vurgusu yapılmıştır. Karara göre, "Dava dosyasının incelenmesinden, Suriye vatandaşı olan davacının evlenme yoluyla Türk vatandaşlığına geçme istemiyle yaptığı başvuru neticesinde Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen mülakat formunda, davacının 4.7.1991 tarihinden beri Türk vatandaşı ile evli ve müşterek altı (6) çocuklarının olduğu, Mersin ilinde ortak ikametgahlarının bulunduğu, uzun yıllar Sağlık Bakanlığında sözleşmeli olarak doktorluk yaptığı, herhangi bir suç kaydının olmadığı, **bahse konu evliliğin menfaat karşılığı yapılmış anlaşılmalı bir evlilik olmadığı belirtilerek** mülakat sonucunda oluşan kanaatin olumlu olarak değerlendirilmesi neticesinde, davacının 5901 Sayılı Kanun'un 16. maddesinde aranan şartları taşıdığı sonucuna varıldığı; Mersin İl Emniyet Müdürlüğü tarafından da davacı hakkında yapılan ön inceleme ve araştırma sonucunda, yukarıda yazılı hususlara benzer tespitlere yer verildiği; ancak, **Millî İstihbarat Teşkilatınca yapılan arşiv araştırması sonucu Emniyet Genel Müdürlüğüne yazılan yazılarında, davacının, PKK-KONGRE-GEL paralelinde faaliyet yürüttüğü, Suriye istihbaratına çalıştığıнын ifade edilmesi üzerine, bu hususların vatandaşlık talebinde dikkate alınarak davacının evlenme yoluyla Türk vatandaşlığına alınma istemiyle yaptığı başvurunun reddi yolunda işlem tesis edildiği, söz konusu işlemin iptali istemiyle bakılmakta olan davanın açıldığı anlaşılmaktadır. Bakılan uyumsuzlukta, davalı idarece Türk vatandaşlığına alınma talebi üzerine davacı hakkında yapılan inceleme ve araştırma sonunda, davacı hakkındaki geçmiş kayıtların değerlendirilmesi üzerine kamu düzenini bozucu nitelikte, terör örgütü ve bir başka ülke istihbaratı ile bağlantılı faaliyetlerde bulunduğuunun tespiti sebebiyle başvurunun reddedildiği görülmektedir. Bu durumda, Türk vatandaşlığına kabul etme konusunun **Devletin hükümlerini yetkisine dair olduğu gözetildiğinde, davalı idarece takdir yetkisi çerçevesinde davacı hakkındaki geçmiş kayıtların değerlendirilmesi sonucu tesis edilen davaya konu işlemde hukuka aykırılık, işlemin iptali yolundaki İdare Mahkemesi kararında ise hukuki isabet bulunmamaktadır**". Kararın karşı oy yazısında ise söz konusu faaliyetlerin 1992-1993 yıllarındaki kayıtlarda tespit edilmesi ve evlilik birliğinin devam ettiği 2011 yılına kadar başka bir faaliyetin tespit edilmemesi, müşterek altı çocuğun bulunması ve ilgilinin Türkiye'de yaklaşık on beş yıl sözleşmeli doktor olarak çalışması göz önüne alındığında, vatandaşlığa alınma başvurusunun reddinin isabetli olmadığı ifade edilmiştir (Danıştay 10. Daire, T. 29.03.2016, E. 2013/3739 ve K. 2016/1743 - Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, ET. 08.07.2019).**

(TVK m. 19/1; TVKUIY m. 35/5 ve m. 35/11)⁶¹. Dolayısıyla son aşamada, İçişleri Bakanlığı'nın, Türk vatandaşlığını evlenme yoluyla kazanmak için başvuran yabancıların "durumunu" değerlendirip, bütün şartları taşısa dahi talebini kabul veya reddetmek noktasında takdir yetkisi vardır⁶². Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz gibi kanunilik ilkesine riayet edilmesi ve verilen kararların gerekçesinin gösterilmesi zorunludur.

Sonuç itibarıyla, eğer taraflar gerçek bir evliliğin emaresi olarak görülen ve TVK m. 16'da açıkça sayılan şartları sağlamıyorlarsa ve bu durum somut bir şekilde tespit edilmişse, zaten Kanun'da aranan şartların gerçekleşmemesi sebebiyle vatandaşlığa alınma başvurusunun reddi gerekmektedir. Diğer yandan, şartların gerçekleşmediği yönünde somut hiçbir veri olmamasına rağmen, yapılan inceleme neticesinde evlenmenin sırf vatandaşlık kazanmak amacıyla yapılmış bir evlilik olduğu yönünde kanaat oluşması sebebiyle başvurunun reddedilmesi hukukî yerindelik bakımından tartışmaya açıktır. Yukarıda belirttiğimiz üzere Danıştay kararlarında da idarece evliliğin muvazaalı olduğu konusunda bir değerlendirme yapılmasının ve bu değerlendirme uyarınca idari işlem tesisinin hukuken mümkün olmadığı ifade edilmektedir⁶³. Doktrinde de belirtildiği gibi, "Kanun koyucu, tarafların muvazaalı evlenme saikinin başka olgularla ortaya konmasına imkân tanıyan adi bir karine tayin etmiş değildir"⁶⁴. Dolayısıyla, eğer idarenin muvazaalı evliliklere ilişkin değerlendirme yapması ve bu değerlendirme uyarınca idari işlem tesisi amaçlanıyorsa, Kanun'da yapılacak bir değişiklik ile açıkça "evlenmenin muvazaalı olduğunun tespiti durumunda Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılamayacağı" ifade edilmelidir. Kanun'un mevcut hâliyle, TVK m. 16'da aranan beş şartın gerçekleşmesi, Türk vatandaşlığının kazanılması açısından gerekli ve yeterlidir. Neticede, ya Kanun'a muvazaa ile ilgili denetim

⁶¹ Bu noktada, TVKUIY m. 72/5 hükmünün de nazara alınması gerekmektedir. İlgili hükme göre, "İlgili kurumlarca yapılan araştırma sonucunda Anayasa ile kurulu devlet düzenini yıkmaya yönelik faaliyette bulunduğu, bu faaliyetlerde bulunanlarla işbirliği yaptığı veya bunları maddi olarak desteklediği, Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne karşı yurt içinde veya dışında, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarla ilgili faaliyetlerde bulunduğu, isyan, casusluk ve vatana ihanet suçlarına katıldığı, silah ve uyuşturucu madde kaçakçılığı, insan kaçakçılığı ve insan ticareti yaptığı veya bunlarla ilişki içerisinde bulunduğu tespit edilenler ile taksirli suçlar hariç olmak üzere ertelenmiş, zamanaşımına uğramış, hükmün açıklanması geriye bırakılmış, paraya çevrilmiş veya affa uğramış olsa dahi, altı aydan fazla hapis cezası alanlar Türk vatandaşlığını kazanamaz".

⁶² Nomer, s. 99; Erdem, "Vatandaşlık", s. 168.

⁶³ Danıştay 10. Daire, T. 05.10.2015, E. 2012/8144 ve K. 2015/4051; Danıştay 10. Daire, T. 19.11.2015, E. 2012/2262 ve K. 2015/5111, (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, ET. 07.07.2019).

⁶⁴ Sargin, s. 33. Belirtmemiz gerekir ki söz konusu görüş, 4866 sayılı Kanun değişikliği sonrası yeniden düzenlenen 403 sayılı TVK m. 5'e ilişkin olmakla birlikte, kanaatimizce 5901 sayılı TVK m. 16 açısından da aynı yorumun yapılması mümkündür.

yetkisi veren hükümlerin eklenmesi ya da Kanun'a aykırı olan Yönetmelik hükümlerinin yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

II. TÜRK YABANCILAR HUKUKUNDA MUVAZAALI EVLENMELER

Türk yabancılar hukukuna ilişkin mevzuat incelendiğinde, Türk vatandaşıyla evli olan yabancılar açısından, diğer yabancılar nazaran daha avantajlı düzenlemeler getirildiği görülmektedir. Ancak bu durum evliliğin sırf ikamet izni veya çalışma izni almak amacıyla yapılmış olması kaygısını da beraberinde getirmektedir. Aşağıda aile ikamet iznine ve çalışma iznine ilişkin hükümler kısaca belirtildikten sonra, esas itibarıyla muvazaalı evlenmelere ilişkin yaklaşım açıklanacaktır. Çalışmamızda odak noktamız muvazaalı evlenmeler olduğundan, söz konusu izinlerin şartları ve izlenmesi gereken prosedür ayrıntılı bir şekilde ele alınmayacaktır.

A. Aile İkamet İzni Alabilmek Amacıyla Yapılan Muvazaalı Evlenmeler

Yabancıların Türkiye'de ikametine ilişkin temel prensipler, 28 Mart 2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu⁶⁵ (YUKK) ile düzenlenmiştir⁶⁶. İlgili Kanun uyarınca, ikamet izni, "*Türkiye'de kalmak üzere verilen izin belgesi*" olarak tanımlanmaktadır (YUKK m. 3/1-j). İkamet izni çeşitleri; kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni, uzun dönem ikamet izni, insani ikamet izni ve insan ticareti mağduru ikamet izni olmak üzere altı tanedir⁶⁷ (YUKK m. 30).

Aile ikamet iznine ilişkin YUKK m. 34 uyarınca, "*Türk vatandaşlarının, 5901 sayılı Kanunun 28 inci maddesi kapsamında olanların veya ikamet izinlerinden birine sahip olan yabancılar ile mültecilerin ve ikincil koruma statüsü sahiplerinin;*

a) *Yabancı eşine,*

b) *Kendisinin veya eşinin ergin olmayan yabancı çocuğuna,*

c) *Kendisinin veya eşinin bağımlı yabancı çocuğuna,*

her defasında "üç yılı" aşmayacak şekilde aile ikamet izni verilebilir. Ancak,

⁶⁵ RG. T. 11.04.2013 – S. 28615.

⁶⁶ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Ekşi**, Nuray, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2018, ("*Yabancılar*"); **Erten**, Rifat, "*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme*", GÜHFD, C. XIX, Y. 2015, S. 1, ss. 3-51, ("*Yabancılar*").

⁶⁷ İkamet izni hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Esen**, Emre, Türk Hukukunda Yabancıların İkamet İzinleri, Beta Yayınları, İstanbul 2019; **Arslan**, Şule, Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahat Hakkı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2018; Çörtoğlu Koca, Sema, "*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uyarınca Yabancıların Türkiye'de İkameti ve Uzun Dönem İkamet İznine İlişkin Değerlendirmeler*", Ankara Barosu Dergisi, 2016/2, ss. 42-88.

aile ikamet izninin süresi hiçbir şekilde destekleyicinin ikamet izni süresini aşamaz" (YUKK m. 34/1-a)⁶⁸.

Aile ikamet izni, "aynı soydan olup, bir aile sıra numarası altında kayıtlı olan kişilerin eş ve çocukları ile eşinin çocuklarına Türkiye'de kalmak üzere verilen izin belgesi" şeklinde tanımlanmaktadır⁶⁹. Aile ikamet izni verilmesinin amacı, ailenin fiilen birlikte yaşamasının sağlanmasıdır⁷⁰. Lâkin elbette bu amaç eşlerin gerçekten aile kurma amacıyla yaptıkları evlilikler bakımından söz konusu olmalıdır⁷¹. Bu bağlamda aile ikamet izni verilebilmesi için, hem "destekleyici"⁷² olarak adlandırılan kişilerin hem de ikamet izni talebinde bulunan eşinin bir takım şartları yerine getirmesi gerekmektedir (YUKK m. 35). Söz konusu şartlar içerisinde, bu çalışma bakımından önemli olan, aile ikamet izni talebinde bulunacak olan yabancı, "evliliği aile ikamet izni alabilmek amacıyla yapmamış" olmasının açıkça ifade edilmesidir (YUKK m. 35/3-c). Dahası bu şart yeterli görülmeyle, "Anlaşmalı evlilik"⁷³ yoluyla talep edilen aile ikamet izni" başlıklı ayrı bir madde ile tekrar izlenmesi gereken usul tespit edilmiştir. Hükme göre, "(1) Aile ikamet izni verilmeden veya uzatılmadan önce makul şüphe varsa, evliliğin **sırf ikamet izni alabilme amacıyla yapılmadığı valiliklerce araştırılır. Araştırma sonucunda, evliliğin bu amaçla**

⁶⁸ Özellikle şartlı mültecilerin ve geçici koruma statüsü sahiplerinin bu kapsamda düzenlenmemesi ve "ergin olmayan" ifadesinin yarattığı belirsizlik gibi sebeplerle hükme yöneltilen eleştiriler hakkında bkz. **Sarıöz Büyükalp**, İpek, "Aile İkamet İzni Verilmesinde Sorunlar ve Güncel Değerlendirmeler", (Milletlerarası Aile Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyumu Makale ve Tebliğleri), Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 14, S. 177-178, Mayıs-Haziran 2019, ss. 1303-1321.

⁶⁹ **Elçin**, Doğa, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda Aile İkamet İzni: Aile Hayatı Hakkı mı? Aile Birleşimi Hakkı mı?", TAAD, Y. 7, S. 30, Nisan 2017, ss. 117-198, s. 124.

⁷⁰ Esen, s. 232. Belirtmemiz gerekir ki, Türkiye'ye giriş yapacağı tarih itibarıyla, geçerli ikamet izni bulunan yabancılar açısından, Türkiye'ye girişte vize şartı da aranmamaktadır (YUKK m. 12/1-b). İkamet izni başvurusunun kural olarak, "yabancının vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki konsolosluklara" yapılması gerekmektedir (YUKK m. 21/1). Bu bağlamda aile ikamet izni alan bir kişi, vize prosedürüne tâbi olmaksızın ülkeye giriş de yapabilecektir. Vize konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. **Teksoy**, Barış, "6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa Göre Yabancıların Vize Alma Zorunluluğu", AÜHFD, Y. 2013, C. 62, S. 3, ss. 855-906, ("Vize").

⁷¹ Esen, s. 232.

⁷² Kanun'un tanımlar başlıklı 3. maddesi uyarınca, destekleyici, "Aile birliği amacıyla Türkiye'ye gelecek yabancıların masraflarını üstlenen ve ikamet izni talebinde bulunanlar tarafından başvuruya dayanak gösterilen Türk vatandaşını veya Türkiye'de yasal olarak bulunan yabancıyı" ifade etmektedir (YUKK m. 3/1-f).

⁷³ Daha önce de ifade ettiğimiz üzere, aile birliği kurma amacıyla yapılmayan evlilikler açısından "anlaşmalı evlilik" tabirinin kullanılması isabetli değildir. Doktrinde de ifade edildiği üzere, hukuk literatüründe anlaşmalı evlilik kavramı mevcut olmadığı gibi, bütün evliliklerin temelinde eşlerin karşılıklı anlaşması yatmaktadır. Dolayısıyla bu hükümde de anlaşmalı evlilik tabiri ile kastedilen, muvazaalı evliliklerdir (Esen, s. 232-233, dn. 204).

yapıldığı tespit edilirse aile ikamet izni verilmez, verilmişse iptal edilir. (2) **Aile ikamet izni verildikten sonra da** evliliğin anlaşmalı olup olmadığı konusunda **valiliklerce denetim yapılabilir.** (3) **Anlaşmalı evlilik yoluyla alınan ve sonradan iptal edilen ikamet izinleri, bu Kanunda öngörülen ikamet izin sürelerinin toplanmasında hesaba katılmaz.**” (YUKK m. 37).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik⁷⁴ (YUKKY) incelendiğinde ise anlaşmalı evliliğin tespitinin nasıl yapılacağına dair detaylı hükümlere yer verildiği görülmektedir. Buna göre,

“a) Eşlerin aynı konutta yaşamaması veya evliliğin aile birliği içinde devam etmediği yönünde ihbar ya da şikâyetin bulunması.

b) Eşlerin konuştuğu ortak bir dilin olmaması.

c) Eşler arasında makul olmayan yaş farkının olması.

ç) Yabancıların vize veya ikamet izni ihlallerinde bulunması.

d) Eşlerin evliliğin anlaşmalı olduğunu beyan etmesi.

e) Eşlerden biri hakkında geçimini meşru olmayan yollardan sağlamaktan veya izinsiz çalışmaktan işlem yapılmış olması.

f) Ailenin geliri ile yaşam standardının uygun olmaması.”

hususlarının bir veya bir kaçının varlığı hâlinde evliliğin sırf ikamet izni alabilmek amacıyla yapıldığı yönünde makul şüphe olduğu kabul edilmekte ve bu yönde araştırma yapılmaktadır (YUKKY m. 34/1). Bu hususların varlığı, muvazaalı evlilik olduğunun kabulü için yeterli görülmemekte, yalnızca bu yönde araştırma başlatılmasını gerektirecek ölçüde makul şüphe bulunduğu işaret etmektedir⁷⁵. Araştırma sürecinde ne gibi hususlara riayet edilmesi gerektiği de Yönetmelik’te açıkça belirtilmiştir. Hükme göre,

“a) Araştırmada insanları rahatsız edici ve onur kırıcı davranışlardan kaçınılır.

b) Özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığının ihlal edilmemesi için gerekli tedbirler alınır.

c) Eşlerle ayrı ayrı ve birlikte görüşülür. Eşler görüşme davetine uymakla yükümlüdür.

ç) Paylaşılmış sorumlulukların olup olmadığı tespit edilir.

d) Yakın komşu, adres çevresi veya aile üyelerinden bilgi alınır.

e) Mahalli birimlerden bilgi alınır. Bu birimler, bilgi ve belge taleplerini derhal yerine getirir.

⁷⁴ RG. T. 17.03.2016 – S. 29656.

⁷⁵ Esen, s. 234.

f) Araştırma sırasında sosyolog, sosyal çalışmacı, psikolog veya diğer meslek mensuplarından faydalanılabilir.

g) Araştırmaya kolluk personelinin refakat etmesi istenebilir.

ğ) Bakanlıkça belirlenecek diğer hususlara dikkat edilir” (YUKKY m. 34/2).

Özellikle de (a) ve (b) bentlerinde vurgulanan hususlar, yabancıların temel hak ve özgürlükleri ihlâl edilmeden araştırma yapılmasının önemini vurgulanması açısından isabetlidir⁷⁶. Söz konusu araştırma sonucunda, “il müdürlüğü temsilcisi başkanlığında aile ve sosyal politikalar il müdürlüğü, il nüfus ve vatandaşlık müdürlüğü ve il emniyet müdürlüğünden birer temsilcinin katılımıyla en az bir kadın üyenin de bulunduğu komisyon” oluşturulmakta ve Komisyon’un salt çoğunlukla alacağı karar neticesinde evliliğin sırf ikamet izni almak amacıyla yapılıp yapılmadığı tespit edilmektedir (YUKKY m. 34/3). Evliliğin, ikamet izni almak amacıyla yapıldığının tespit edilmesi durumunda ise aile ikamet izni verilmemekte, verilmişse iptal edilmekte veya süresi bitmişse uzatılmamaktadır (YUKK m. 37/1; YUKKY m. 33/1-e)⁷⁷.

⁷⁶ Elçin, s. 181. Nitekim dünyanın birçok ülkesinde ikamet iznine ilişkin taleplerde, evliliğin, gerçek bir evlilik olup olmadığı denetimi yapılmakta ve bu yönde insan haklarıyla bağdaşmayan uygulamalar yapıldığı da bilinmektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri’nde daimi oturma izni sağlayan Green Card (Permanent Resident Card) başvurularında, eşlerin sıkı mülâkatlara tâbi tutulduğu belirtilmektedir. Bu yönde ABD’nde yaşayan bir Türk vatandaşıyla yaptığımız görüşmeler neticesinde, evlenme dolayısıyla Green Card başvurularında şu soruların yöneltildiği tespit edilmiştir: “Nerede tanıştınız? İlk buluşmada nereye gittiniz? Birbirinizin arkadaşlarıyla tanıştınız mı? Eşinizi ne zaman sevdiğinizi fark ettiniz? Kim kime teklif etti? Nasıl teklif etti? Nerede evlendiniz? Düğüne kaç kişi katıldı? Düğünde eşiniz ne giyiyordu? Nedime / sağdıç kimlerdi? Renk şeması neydi? Düğün pastasının tadı nasıldı? Balayına gittiniz mi? Eğer öyleyse, nereye? Bir apartmanda mı yoksa bir evde mi yaşıyorsunuz? İpoteğiniz veya kiranız ne kadar? Garajınız var mı? Varsa içine kim park ediyor? Kanepeniz ne renk? Eve gelen misafirler nerede uyur? Oturma odanızda ne tür pencere kaplamaları var? Evinizde kaç banyo var? Evden çıkarken hiç ışık yakıyor musunuz? Ön, yan veya arka kapıyı kullanıyor musunuz? Yıldönümünüz ne zaman? Eşiniz son doğum gününüzde size neler aldı? Dini bayramları kutlar mısınız? Kiliseye düzenli olarak gider misiniz? Eşinizin en sevdiği tatil hangisidir? Hiç Cadılar Bayramı için bir çift olarak giyindiniz mi? Geçen Yılbaşı Gecesi ne yaptınız? En son hangi filmi birlikte izlediniz?”. Özellikle eşcinsel çiftler açısından, cinsel anlamda nasıl birlikte olduklarına dair özel hayatın ağır ihlâli niteliğinde sorulara da yer verildiği ifade edilmiştir. Green Card uygulaması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.uscis.gov/greencard/eligibility-categories>, ET. 06.08.2019).

⁷⁷ Doktrinde bir görüş uyarınca, Yönetmelik hükümleriyle, ‘evliliğin, ikamet izni almak amacıyla yapıldığının tespit edilmesi nedeniyle reddi, iptali ve uzatılmaması durumunda’ yetkili makamın değiştirildiği, diğer hâllerde valilikler yetkiliyken, bu durumda yetkinin Komisyon’a verildiği ifade edilmekte ve söz konusu değişikliğin kanunla yapılması gerektiği vurgulanmaktadır (Elçin, s. 181). Kanaatimizce, Yönetmelik hükümünden, Komisyon’un karar makamı olarak tayin edildiği anlamı çıkmamaktadır. Yalnızca “evliliğin sırf ikamet izni almak amacıyla yapılıp yapılmadığının değerlendirilmesi ve tespiti” sağlanmakta, varılan sonuç valiliğe bildirilmekte ve yine diğer red sebeplerinde olduğu gibi karar makamı valilik

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonraki tarihli Danıştay kararları incelendiğinde, muvazaalı evlenme yoluyla ikamet izni talebine ilişkin değerlendirmenin bulunduğu bir karara rastlanılmamıştır⁷⁸. Bununla birlikte, mülga 5683 sayılı "*Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun*"⁷⁹ (YİSHK) döneminde verilmiş çok sayıda karar bulunmaktadır. Ancak kararlara geçmeden önce önemle belirtmemiz gerekir ki, "*İkamet tezkeresinin reddolunacağı haller*" başlıklı YİSHK m. 7 kapsamında, evliliğin sırf ikamet izni almak amacıyla yapılmış olmasına dair herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır⁸⁰.

İkamet tezkeresi almak üzere başvuran Türk vatandaşıyla evli Moldova uyruklu davacının başvurusunun, evliliğinin muvazaalı olduğu ve çalışma izni almaksızın çalıştığından bahisle reddedilmesi üzerine Danıştay tarafından incelenen bir uyuşmazlıkta, "*...idarenin, evliliğin muvazaalı olduğu konusunda bir değerlendirme yaparak idari işlem tesisine hukuken olanak bulunmamaktadır*" şeklinde hüküm verildiği görülmektedir⁸¹. Öyle ki evlilik nedeniyle talep edilen ikamet tezkeresi başvurusunun reddine ilişkin bir başka uyuşmazlıkta, Türk vatandaşı eş, "*evlilik nedeniyle 2.000-TL para aldığı*" itiraf etmesine rağmen, Danıştay kararında, "*idarece, menfaat karşılığında anlaşmalı*

olarak görülmektedir. Nitekim hükümlerin birlikte değerlendirilmesi neticesinde (YUKK m. 37, YUKKY m. 33, YUKKY m. 34/3 ve YUKK m. 25) bu sonuca ulaşılmaktadır. Yönetmelik hükmüne dayanarak, Komisyon'un yetkili makam olarak görülmesi, kanunilik ilkesi uyarınca da mümkün değildir. Bu noktada, Vatandaşlık Başvuru İnceleme Komisyonu'na benzer bir yapı oluşturulmasının amaçlanmış olabileceği, lâkin Yönetmelik'teki düzenlemenin yeterli açıklıkta yapılmaması sebebiyle yorum farklılıklarına sebebiyet verildiği ifade edilebilir.

⁷⁸ Aile ikamet iznine ilişkin olarak bulunabildiğimiz tek kararda, Türk vatandaşıyla evli Gürcistan uyruklu davacının ikamet izni başvurusunun reddinin, Ankara 1. İdare Mahkemesi tarafından incelenmesi neticesinde, "*hukuka aykırı bir şekilde davacının formalite evlilik yaptığı sonucuna ulaşıldığı*" yönünde bir ifadeye yer verilmiş olmakla birlikte, Danıştay kararında bu yönde bir değerlendirme yapılmamıştır. Nitekim söz konusu olayda asıl uyuşmazlık, ikamet izninin reddine ilişkin kararın Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından verilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Danıştay kararında, Türkiye içinde yapılan ikamet izni başvurusu hakkında Valilik tarafından karar verilmesi gerekirken, bu konuda yetkisinin bulunmadığı görülen davalı idarece tesis edilen işlemin yetki unsuru açısından hukuka aykırı bulunduğu belirtilmiştir (Danıştay 10. Daire, T. 04.07.2017, E. 2016/3510 ve 2017/3472, Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, ET. 07.08.2019).

⁷⁹ RG. T. 24.07.1950 - S. 7564.

⁸⁰ YİSHK m. 7 uyarınca, "A) Sırf iş tutmak için gelecek sanat ve meslek erbabı olup da tutacağı iş, kanunlar gereğince Türk vatandaşlarına hasedilmiş bulunan; B) Türk kanun veya örf ve âdetleriyle yahut siyasi icabatla telif edilemeyecek durumda olan veya faaliyette bulunan; C) Türkiye'de kalmak istediği müddet zarfında yaşamak için maddi imkânları meşru bir şekilde temin edemeyeceği sabit olan; D) Türkiye'ye girmesi memnu olup da her nasılsa girmiş bulunan; E) Türkiye'de oturduğu müddetçe huzur ve asayışı ihlâl eden; Yabancılar ikamet tezkeresi verilmez".

⁸¹ Danıştay 10. Daire, T. 27.05.2011, E. 2010/11935 ve K. 2010/2070, (Ekşi, "*Pratik*", s. 75-78).

olarak evlenildiği veya evliliğin aile birliği içinde olmadığı gibi iddialarla, hükmen geçerli bir evliliğin tartışılması veya sorgulanması sonucunda tesis edilen dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmadığı” belirtilmiştir. Aynı kararda, Anayasa’nın 41. maddesine de yer verilerek, davacıların kurmuş olduğu aile birliğinin korunmasının da anayasal bir zorunluluk olduğu ifade edilmiştir. Neticede evliliğin muvazaalı olduğu gerekçesiyle ikamet izni verilmemesinde hukuka aykırılık olmadığı sonucuna varan İstanbul 1. İdare Mahkemesi’nin verdiği kararın bozulmasına hükmedilmiştir⁸². Aksi yönde bir kararda ise “Türk vatandaşı ile yapmış olduğu evliliği, ülkemizde ikamet alma ve çalışma amacına yönelik olarak yapılmış formalite bir evlilik niteliğinde olduğu tespit edilen ve bu tespitin aksini ortaya koyabilecek hukuken kabul edilebilir herhangi bir bilgi ve belgeyi de dava dosyasına sunamayan davacı hakkında” ikamet tezkeresinin iptaline ilişkin işlemin hukuka uygun olup olmadığına ilişkin değerlendirmede, yine idarenin evliliğin muvazaalı olduğu konusunda değerlendirme yaparak idari işlem tesisine olanak bulunmadığı belirtilmekle birlikte, davacının eşiyile ayrı yaşaması ve Türk vatandaşlığına geçme başvurusunun da bulunmaması gerekçesiyle, başvurusunun reddinde hukuka aykırılık olmadığı sonucuna varılmıştır⁸³.

Danıştay kararlarında, idarenin, evlenmenin muvazaalı olduğu konusunda bir değerlendirme yaparak idari işlem tesisine hukuken olanak bulunmadığı vurgusu yapılmış olmakla birlikte, daha önce de belirttiğimiz üzere, YİSHK kapsamında muvazaalı evlenmelere ilişkin, YUKK m. 35/3-c ve YUKK m. 37’ye karşılık gelecek bir hüküm bulunmamaktaydı. Bu bağlamda, YUKK’da yer verilen açık düzenlemeler ile birlikte, idarenin bu yönde işlem tesisine kanuni dayanak sağlanmıştır. Neticede, YUKK uyarınca yapılacak aile ikamet iznine ilişkin işlemlerde, idarenin, evlenmenin muvazaalı olup olmadığını denetleme yetkisi olduğu gibi, evlenmenin sırf ikamet izni almak amacıyla yapıldığının tespiti durumunda başvuruyu reddetme yetkisi de vardır.

⁸² Danıştay 10. Daire, T. 24.09.2010, E. 2007/1741 ve K. 2010/6781, (Ekşi/ Çiçekli, s. 86-89). Aynı yönde bir başka kararda yine benzer gerekçelerle, “idarece yapılan soruşturmada, ev ortamının normal bir ailenin yaşantısını sürdürebileceği nitelikte olmadığı, kocası olan davacının en son 9.4.2004 tarihinde fuşşiyata teşvik ve kadın ticareti suçundan Cumhuriyet Savcılığına sevk edildiği, alınan ifadelerden davacıların evliliğin aile birliği içinde olmadığı, evliliğin yabancı uyruklu kadının ikamet izni alabilmesi amacıyla yapıldığının tespit edildiğinden bahisle” ikamet izni süresinin uzatılması isteminin reddi hukuka aykırı bulunmuştur. Bkz. Danıştay 10. Daire, T. 18.02.2008, E. 2005/5676 ve K. 2008/745, (Ekşi/ Çiçekli, s. 67-70). Ayrıca bkz. Bkz. Danıştay 10. Daire, T. 21.07.2009, E. 2009/2823 ve K. 2009/7707, (Ekşi/ Çiçekli, s. 75-76).

⁸³ Danıştay 10. Daire, T. 19.10. 2009, E. 2009/7253 ve K. 2009/8962, (Ekşi/ Çiçekli, s. 77-79).

B. İstisnai Çalışma İzni Alabilmek Amacıyla Yapılan Muvazaalı Evlenmeler

Yabancıların Türkiye’de çalışmasına ilişkin temel esaslar, 28 Temmuz 2016 tarihli ve 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu⁸⁴ (UİK) ile düzenlenmiştir. İlgili Kanun uyarınca, çalışma izni, “*Bakanlıkça resmî bir belge şeklinde düzenlenen ve geçerlilik süresi içinde yabancıya Türkiye’de çalışma ve ikamet hakkı veren izni*” ifade etmektedir (UİK m. 3/1-c). Çalışma izni türleri; süreli çalışma izni, süresiz çalışma izni, bağımsız çalışma izni, Turkuaz kart ve istisnai çalışma izni olmak üzere beş başlık altında incelenmektedir⁸⁵. Esasında, Kanun’da ve UİK m. 16’da istisnai çalışma izni adı altında ayrı bir çalışma izni türüne yer verilmemekle birlikte; bu maddeye istinaden verilen çalışma izninin doktrinde bu şekilde adlandırıldığı; ancak bu kişilerin çalışma izni almaktan istisna tutulmadıkları vurgulanmaktadır⁸⁶.

Çalışma izninin istisnai olarak verilebileceği yabancılara ilişkin UİK m. 16 hükmüne göre, Bakanlık tarafından belirlenen uluslararası işgücü politikasına uygun olarak, maddede on bir bent hâlinde sayılan belirli niteliklere sahip yabancılara, Uluslararası İşgücü Kanunu’nun çalışma izni başvuru usulüne (m-7), değerlendirme şartlarına (m. 9) ve sürelerine (m. 10) ilişkin maddelerinin

⁸⁴ RG. T. 13.08.2016 – S. 29800.

⁸⁵ Çelikel, Aysel/ (Öztek) Gelgel, Günseli, Yabancılar Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2017, s. 195-200; Doğan, Vahit, Türk Yabancılar Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara 2018, s. 206-214, (“Yabancılar”); Ekşi, “Yabancılar”, s. 230-233. Yabancıların çalışma izinleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ergin, Hediye, Türk Hukukunda Yabancıların Çalışma İzinleri, Beta Yayınları, İstanbul 2017; Yılmaz, Mücahit, Türk Yabancılar Hukukunda Yabancıların Çalışma İzni, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017; Demirkol, Berk, “Yabancıların Türkiye’de Çalışması ve Uluslararası İşgücü Kanunu”, GSÜHFD, 2018/1, ss. 421-483; Karaağaç, Ömür, “Yabancıların Türkiye’de Çalışmalarına İlişkin Temel Düzenleme Olarak Uluslararası İşgücü Kanununun Genel Değerlendirmesi”, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 3, S. 1, Nisan 2018, ss. 89-121; Erken, Baki, “Uluslararası İşgücü Kanunu Çerçevesinde Türkiye’de Yabancıların Çalışması”, TISK Akademi, 2016 /II, ss. 381-405; Gümüslü Tunçağıl, Gülce, “The Changes and Innovations of the New International Labour Force Law about the Working of Foreigners in Turkey”, Athens Journal of Law, Vol. 3, N. 3, July 2017, pp. 215-229. Kanun’un henüz kabul edilmediği dönemde, “Yabancı İstihdamı Kanunu Tasarısı” üzerinden yapılan değerlendirmeler hakkında bkz. Teksoy, Barış, “Yabancıların Çalışma Hakkı ile İlgili Güncel Gelişmeler”, Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Konular Sempozyumu: Eskişehir, 21-22 Nisan 2016, Sempozyum Bildirileri ve Tartışmalar (Editörler: Prof. Dr. Bilgin TIRYAKIOĞLU, Yrd. Doç. Dr. Mesut AYGÜN, Ar. Gör. Ali ÖNAL, Ar. Gör. A. Kübra ALTIPARMAK, Ar. Gör. Cansu KAYA), Yetkin Yayınları, Ankara 2016, ss. 245-272, “Çalışma Hakkı”).

⁸⁶ Aygül, Musa, Yabancıların Çalışma Hakkı (Hürriyeti) ve Yabancılara Çalışma İzni Verilmesinde İdarenin Takdir Yetkisi, Yetkin Yayınları, Ankara 2019, s. 144, (“Çalışma Hakkı”). Nitekim Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü’nün sitesinde de çalışma izni türleri; süreli çalışma izni, süresiz çalışma izni, bağımsız çalışma izni, Turkuaz kart şeklinde sayılmıştır. Çalışma izni türleri arasında “*istisnai çalışma izni*” şeklinde bir izin türüne yer verilmemiştir. Bkz. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uigm/calisma-izni/izn-turleri/>.

uygulanmasına ilişkin istisnalar tanınabilir (UİK, m. 16). Dolayısıyla 16. madde kapsamında sayılan yabancılar da çalışma izni almak zorunda olmakla birlikte, ilgili hükümlerde belirtilen şartların bazılarından veya tamamından muaf tutulmak suretiyle, genel çalışma rejiminden istisna tutulmuşlardır⁸⁷. Başka bir anlatımla, bu kişilere, daha kolay bir şekilde çalışma izni verilmesi hususunda idareye takdir yetkisi tanınmıştır⁸⁸. Çalışma izninin istisnaî olarak verilebileceği yabancılar açısından, “*bu Kanunun 7 nci, 9 uncu ve 10 uncu maddeleri hükümlerinin farklı uygulanmasına ilişkin*” hususların, Bakanlık tarafından çıkarılan yönetmelikle düzenleneceği hükme bağlanmış olmakla birlikte (UİK, m. 25/1-d), Uluslararası İşgücü Kanunu’nun uygulanmasına ilişkin yönetmelik henüz yayımlanmamıştır.

İstisnaya tâbi tutulan yabancılar arasında, “*Bir Türk vatandaşı ile evli ve eşiyile Türkiye’de evlilik birliği içinde yaşayan*” yabancılar da yer verilmiştir (UİK, m. 16/1-f)⁸⁹. Dolayısıyla Türk vatandaşıyla evli ve eşiyile Türkiye’de evlilik birliği içinde yaşayan yabancıların, “*izin değerlendirme kriterlerine*”⁹⁰ tâbi olmaksızın diğer yabancılar nazaran daha kolay bir şekilde çalışma izni almasının mümkün olduğu ifade edilebilir⁹¹. Doktrinde, yabancıların eşiyile birlikte Türkiye’de evlilik birliği içinde yaşamasının da şart olarak görülmesinin arkasında, muvazaalı evlenme yoluyla çalışma izni alınmasının engellenmesi düşüncesinin yattığı ve bu bağlamda yetkili makamların evliliğin amacı konusunda da bir araştırma yapması gerektiği savunulmaktadır⁹². Kanaatimizce,

⁸⁷ Aygül, “Çalışma Hakkı”, s. 144.

⁸⁸ Aygül, “Çalışma Hakkı”, s. 144-145.

⁸⁹ YUKK m. 34 uyarınca “*Türkiye’de ikamet hakkını haiz yabancı ile evlenen yabancılara da*” aile ikamet izni verilmesine rağmen, çalışma izni bakımından **sadece Türk vatandaşıyla evli yabancıların** izin değerlendirme kriterlerinden muaf tutulmak suretiyle kolaylık sağlandığının altı çizilmekte ve diğer yabancıların değerlendirme kriterlerine tâbi olacakları vurgulanmaktadır (Aygül, Musa, “*Türkiye’de İkamet Hakkına Sahip Yabancıların Çalışma Hakkı*”, Antalya Bilim üniversitesi Hukuk Fakültesi - Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu, 18-20 Nisan Antalya, (Editörler: Prof. Dr. Vahit DOĞAN, Dr. Öğr. Üy. Alper Çağrı YILMAZ ve Dr. Lale AYHAN İZMİRLİ), Savaş Yayınevi, Ankara 2019, ss. 119-138, s. 121-122; “*Çalışma Hakkı-Tebliğ*”). Karşılaştırmalı hukuka bakıldığında ise aile ikamet izniyle gelen yabancıların bihakkın (*kendiliğinden*) çalışma hakkına sahip oldukları ve çalışma izni almalarına gerek olmadığı ifade edilmektedir (Aygül, “*Çalışma Hakkı-Tebliğ*”, s. 137).

⁹⁰ Söz konusu kriterler için bkz. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uigm/calisma-izni/izin-degerlendirme-kriterleri/>, (ET. 04.08.2019).

⁹¹ Ek olarak belirtmemiz gerekir ki, “*Bu Kanuna göre verilen çalışma izni veya çalışma izni muafiyeti, 6458 sayılı Kanunun 27 nci maddesi uyarınca ikamet izni yerine geçer*” (UİK m. 12/1). Bu bağlamda, Türk vatandaşıyla evli yabancıların aldığı istisnaî çalışma izni, aynı zamanda ikamet izni yerine geçmektedir. Dolayısıyla çalışma izni sayesinde, daha fazla bürokratik işleme maruz kalmaksızın ve masraf yapmaksızın, Türkiye’de yasal olarak ikamet etme hakkı da elde edilmektedir.

⁹² Cin, Mustafa, “*Yabancıların Çalışma İzinleri*”, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/822.pdf>, s. 5, (ET. 04.08.2019); Kutlu, Melis, “*Türk İş Hukukunda Yabancıların Çalışma İzinlerinin*

böyle bir araştırma yapılabilmesinin yasal dayanağı yoktur. Mülga 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun⁹³ (YÇİHK) kapsamında, Türkiye'nin taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmelerde aksi öngörülmedikçe, “*Bir Türk vatandaşı ile evli olan ve eşiyle Türkiye’de evlilik birliği içinde yaşayan veya evlilik birliği en az üç yıl sürdükten sonra sona ermiş olmakla birlikte Türkiye’de yerleşmiş olan yabancılar ile bunların Türk vatandaşı eşinden olan çocuklarına*” Kanun’da öngörülen sürelerle tâbi olmaksızın çalışma izni verilebileceği hükme bağlanmıştı (YÇİHK m. 8/1-a). İlgili Kanun’a dayanarak hazırlanan ve hâlen yürürlükte olan⁹⁴, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği’nde⁹⁵ (YÇİHKY) “*Türk Vatandaşı ile Evli Olanlar*” başlıklı bir hükme yer verilmiştir. Hükme göre, “*Bir Türk vatandaşı ile evli olan ve eşiyle Türkiye’de evlilik birliği içinde yaşayan yabancıların çalışma izin başvurularında ikamete ilişkin süre koşulu aranmaz. En az üç yıl süreyle Türk vatandaşı ile evlilik birliği içinde yaşayan yabancıların başvurularında bu Yönetmeliğin 13 üncü maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan kriterler uygulanmaz. Ancak, evliliğin aile birliği kurmak amacıyla yapılmadığının tespit edilmesi halinde* çalışma izin belgesi geçerliğini kaybeder”⁹⁶ (YÇİHKY m. 44). Ancak kanaatimizce, söz konusu Yönetmelik hükmü, Kanun’a aykırı olması itibarıyla uygulanma kabiliyetine sahip değildir. Uluslararası İşgücü Kanunu’nun çalışma izninin iptaline ilişkin 15. maddesinde bu yönde bir veri bulunmamaktadır.

Sonuç itibarıyla, UİK kapsamında, evlenmenin aile birliği kurmak amacıyla yapılmamış olmasına veya sırf çalışma izni almak amacıyla yapılmış olmasına dair herhangi bir ifade geçmediğinden, bu sebeplerle çalışma izni başvurusunun reddedilmesi veya iptali mümkün değildir. Uluslararası İşgücü Kanunu’nun uygulanmasına ilişkin olarak hazırlanacak yönetmelikte, muvazaalı evlenme sebebiyle başvurunun reddi veya iptaline ilişkin düzenleme yapılması planlanıyorsa, öncelikle Kanun’da bu düzenlemeye ilişkin yasal dayanağın sağlanması gerekmektedir. Diğer yandan, evlilik birliği içinde yaşama kriterinin nasıl tespit edileceği, Türkiye’de eşiyle birlikte yaşama şartının gerçekleşmesi için asgari bir süre aranıp aranmayacağı hususlarının da netleştirilmesi gerekmektedir.

İş Sözleşmelerine Etkileri”, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü – Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2018, s. 56.

⁹³ RG. T. 06.03.2003 – S.25040.

⁹⁴ Geçiş hükümleri uyarınca, “*Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin düzenlemeler yürürlüğe girinceye kadar mevcut düzenlemelerin bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur*” (UİK/ Geçici Madde 1/f.4).

⁹⁵ RG. T. 29.08.2003 – S. 25214

⁹⁶ Yönetmelik’te yer verilen bu hüküm ile “*Çalışma izninin geçerliliğini kaybetmesi*” başlıklı YÇİHK m. 16’da düzenlenmeyen bir husus, kanunilik ilkesine aykırı bir şekilde Yönetmelik’te düzenlenmiştir.

SONUÇ

Gerçek bir aile kurma iradesi olmaksızın, evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmak, kolay yoldan ikamet izni almak ve çalışma izninde vatandaşla evli kişilere sağlanan imtiyazlardan faydalanmak amacıyla evlenmenin gerçekleşmesi durumlarında, evlenmede muvazaalı gündeme gelmektedir. Türk Medenî Kanunu'nda, sınırlı sayıda düzenlenen butlan sebepleri (TMK m. 145, m. 148-151 ve m. 153) arasında muvazaalı evlenmelere yer verilmemiş olması sebebiyle, bu evliliklerin iptal yaptırımına tâbi tutulması mümkün değildir.

Vatandaşlık hukuku açısından baktığımızda, TVK m. 16'da düzenlenen şartların gerçek bir evliliğin emareleri olarak görüldüğü kabul edilmekle birlikte, Yönetmelik hükümleriyle, vatandaşlık başvuru inceleme komisyonuna ve konsolosluk işlemlerinden sorumlu muavin konsolos veya daha üst yetkiliye, evliliğin gerçek bir evlilik olup olmadığı noktasında tarafları mülakata tâbi tutmak suretiyle araştırma yetkisi tanınmıştır. Danıştay kararlarında ise idarece evliliğin muvazaalı olduğu konusunda bir değerlendirme yapılmasının ve bu değerlendirme uyarınca idari işlem tesisinin hukuken mümkün olmadığı istikrarlı bir şekilde vurgulanmaktadır. Elbette idari makamların muvazaalı evliliğin geçersizliğine hükmedilmesi yönünde bir karar vermesi mümkün değildir. Lâkin evliliğin sırf vatandaşlık kazanma amacıyla yapıldığının objektif olarak tespiti durumunda, vatandaşlığa alınma talebinin reddi noktasında işlem yapma yetkisinin olabileceğinin kabul edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, muvazaalı evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının engellenmesi amaçlanıyorsa, yapılacak bir kanun değişikliği ile açıkça yetkili makamın evlenmenin gerçek bir evlilik olup olmadığı noktasında araştırma yetkisinin olduğu ve muvazaalı evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılamayacağı ifade edilmelidir.

Yabancılar hukuku açısından baktığımızda, aile ikamet izni taleplerinin değerlendirilmesi sürecinde, muvazaalı evlenmelere ilişkin yaklaşımın ayrıntılı bir şekilde düzenlendiği görülmektedir. Bu bağlamda, YUKK m. 35/3-c ve YUKK m. 37 uyarınca, evliliğin sırf ikamet izni alabilmek amacıyla yapıp yapılmadığını araştırma ve evliliğin bu amaçla yapıldığı tespit edilmesi durumunda uygulanacak yaptırıma ilişkin düzenlemelerin, kanun düzeyinde ve açıkça yapılması hukukî yerindelik bakımından isabetlidir. Çalışma izninin istisnaî olarak verilebileceği, bir Türk vatandaşı ile evli ve eşiyile Türkiye'de evlilik birliği içinde yaşayan yabancılar açısından ise idareye evliliğin hangi amaçla yapıldığına yönelik bir araştırma yetkisi tanınmamıştır. Uluslararası İşgücü Kanunu'nun mevcut hâliyle; Türk vatandaşıyla evli yabancıların, Türkiye'de eşiyile birlikte evlilik birliği içinde yaşadığının tespiti, çalışma izni talebinin olumlu yönde değerlendirilmesi açısından yeterli görülmelidir. Muvazaalı evlenme sebebiyle başvurunun reddi veya iptalinin sağlanması isteniyorsa, Kanun'da bu yönde açık düzenleme yapılmalıdır.

Neticede, vatandaşlık ve yabancılar hukukunda Türk vatandaşıyla evli yabancılara tanınan avantajlı düzenlemelerden, muvazaalı evlenme yoluyla yararlanılmasının engellenmesi amaçlanıyorsa, idarenin denetim yetkisinin sınırları insan haklarına riayet edilerek kanunen objektif bir şekilde belirlenmeli ve muvazaalı evliliğin varlığının somut bir şekilde tespit edilmesi durumunda idarenin başvuruyu reddetme yetkisi olduğunun açıkça vurgulanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- **Akıntürk**, Turgut/ **Ateş Karaman**, Derya, Türk Medeni Hukuku – Aile Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2015.
- **Arslan**, Şule, Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahat Hakkı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2018.
- **Atamulu**, İsmail, Türk Borçlar Hukukunda Muvazaa, Adalet Yayınevi, Ankara 2017.
- **Aybay**, Rona, Kadının Uyrukluğ u Üzerinde Evlenmenin Etkisi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No. 450, Ankara 1980.
- **Aybay**, Rona/ Özbek, Nimet/ **Ersen Perçin**, Gizem, Vatandaşlık Hukuku, Siyasal Kitabevi, Ankara 2019.
- **Aygül**, Musa, “Türkiye’de İkamet Hakkına Sahip Yabancıların Çalışma Hakkı”, Antalya Bilim üniversitesi Hukuk Fakültesi - Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu, 18-20 Nisan Antalya, (Editörler: Prof. Dr. Vahit DOĞAN, Dr. Öğr. Üy. Alper Çağrı YILMAZ ve Dr. Lale AYHAN İZMİRLİ), Savaş Yayınevi, Ankara 2019, ss. 119-138, (“Çalışma Hakkı-Tebliğ”).
- **Aygül**, Musa, Yabancıların Çalışma Hakkı (Hürriyeti) ve Yabancılara Çalışma İzni Verilmesinde İdarenin Takdir Yetkisi, Yetkin Yayınları, Ankara 2019, (“Çalışma Hakkı”).
- **Berki**, Osman Fazıl, “Türk Hukukunda Evlenmenin Tâbiyyete Tesiri”, Prof. Dr. H. C. Oğuzoğlu’na Armağan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 303, Sevinç Matbaası, Ankara 1972, ss. 89-101.
- **Cin**, Mustafa, “Yabancıların Çalışma İzinleri”, [http://www.kamu- is.org.tr/pdf/822.pdf](http://www.kamu-is.org.tr/pdf/822.pdf), (ET. 04.08.2019).
- **Çelikel**, Aysel/ (**Öztekin**) **Gelgel**, Günseli, Yabancılar Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2017.
- **Çiçekli**, Bülent, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun Getirdiği Yenilikler”, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun Değerlendirilmesi (Editörler: Yrd. Doç. Dr. Ceyda SÜRAL, Araş. Gör. Ekin ÖMEROĞLU), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015, ss. 17-33, (“Yenilikler”).

- **Çiçekli**, Bülent, 6458 Sayılı Kanunla Güncellenmiş Yabancılar ve Mülteci Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016, ("*Yabancılar*").
- **Çörtoğlu Koca**, Sema, "*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uyarınca Yabancıların Türkiye'de İkameti ve Uzun Dönem İkamet İznine İlişkin Değerlendirmeler*", Ankara Barosu Dergisi, 2016/2, ss. 42-88.
- **Dardağan Kibar**, Esra, "*Türk Vatandaşlık Mevzuatı ve Güncel Gelişmeler Işığında Vatandaşlığın Kanunîliği İlkesi*", Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi - Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu, 18-20 Nisan Antalya, (Editörler: Prof. Dr. Vahit DOĞAN, Dr. Öğr. Üy. Alper Çağrı YILMAZ ve Dr. Lale AYHAN İZMİRLİ), Savaş Yayınevi, Ankara 2019, ss. 3-17.
- **Demirkol**, Berk, "*Yabancıların Türkiye'de Çalışması ve Uluslararası İşgücü Kanunu*", GSÜHFD, 2018/1, ss. 421-483.
- **Doğan**, Murat/ **Okur**, Sinan, "*Türk ve Alman Hukukunda Evlenmenin Mutlak Butlanı Sebepleri*", Türkisch- Deutscher Familienrechtskongress, 23. – 25. Mai 2013; (Editörler: Zeynep DÖNMEZ, Ünsal DÖNMEZ ve Michael MARTINEK), Ankara 2014, ss. 55-72.
- **Doğan**, Vahit, "*Vatandaşlık Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Tasarısı Çerçevesinde Bir Değerlendirme*", GÜHFD, Y. 1999, C. 3, S. 1-2, ss. 25-45, ("*Tasarı*").
- **Doğan**, Vahit, Türk Vatandaşlık Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara 2018, ("*Vatandaşlık*").
- **Doğan**, Vahit, Türk Yabancılar Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara 2018, ("*Yabancılar*").
- **Dural**, Mustafa/ Öğüz, Tufan/ **Gümüş**, Mustafa Alper, Türk Özel Hukuku- Cilt III- Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 2018.
- **Ekşi**, Nuray, Milletlerarası Özel Hukuk II - Pratik Çalışma Kitabı - Vatandaşlık ve Yabancılar Hukukuna İlişkin Seçilmiş Mahkeme Kararları, İstanbul 2014, ("*Pratik*").
- **Ekşi**, Nuray, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2018, ("*Yabancılar*").
- **Ekşi**, Nuray/ Çiçekli, Bülent, Yabancılar ve Mülteci Hukukuna İlişkin Danıştay 10. Daire Kararları, Beta Yayınları, İstanbul 2012.
- **Elçin**, Doğa, "*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda Aile İkamet İzni: Aile Hayatı Hakkı Mı? Aile Birleşimi Hakkı Mı?*", TAAD, Y. 7, S. 30, Nisan 2017, ss. 117-198.

- **Erdem, B. Bahadır**, “4686 sayılı Kanunla Türk Vatandaşlık Kanunu’nun 5. Maddesinde Yapılan Değişikliğe Göre Türk Vatandaşlığının Evlilik Yolu ile Kazanılması”, MHB, Y. 23, 2003, S. 1-2, (Prof. Dr. Gülören TEKİNALP’e Armağan), ss. 339-361, (“Evlilik”).
- **Erdem, B. Bahadır**, “Türk Vatandaşlık Hukukundaki Cinsiyet Farkından Doğan Eşitsizlik Sonucunda Türk Vatandaşı Erkekle Evlenen Yabancı Kadının Yarattığı Sorunlar”, Prof. Dr. Aysel ÇELİKEL’e Armağan - MHB, Y.19-20, S.1-2, 1999-2000, ss. 293-312, (“Eşitsizlik”).
- **Erdem, B. Bahadır**, “Vatandaşlık Kanunu Tasarısında Evlenme ile Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Düzenleme”, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu, 29 Şubat 2008, (Editörler: Prof. Dr. Vahit DOĞAN, Doç. Dr. Feriha Bilge TANRIBİLİR, Yrd. Doç. Dr. Banu ŞİT), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, ss. 97-107, (“Tasarı”).
- **Erdem, B. Bahadır**, Türk Vatandaşlık Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2019, 7. Bası, (“Vatandaşlık”).
- **Ergin, Hediye**, Türk Hukukunda Yabancıların Çalışma İzinleri, Beta Yayınları, İstanbul 2017.
- **Erkan, Mustafa**, “Türk Vatandaşlığının Sonradan Kazanılmasında “Milli Güvenlik” ve “Kamu Düzeni” Kavramları”, Antalya Bilim üniversitesi Hukuk Fakültesi - Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Meseleler Sempozyumu, 18-20 Nisan Antalya, (Editörler: Prof. Dr. Vahit DOĞAN, Dr. Öğr. Üy. Alper Çağrı YILMAZ ve Dr. Lale AYHAN İZMİRLİ), Savaş Yayınevi, Ankara 2019, ss. 17-39.
- **Erken, Baki**, “Uluslararası İşgücü Kanunu Çerçevesinde Türkiye’de Yabancıların Çalışması”, TİSK Akademi, 2016 / II, ss. 381-405.
- **Erten, Rifat**, “5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununa Göre Türk Vatandaşlığının Kazanılması”, Prof. Dr. Fırat ÖZTAN’a Armağan, C. I, Turhan Kitabevi, Ankara 2010, ss. 917-959, (“5901”).
- **Erten, Rifat**, “Evliliğin Butlanının Evlenme Nedeniyle Kazanılan Türk Vatandaşlığına Etkisi Hususunda Değerlendirmeler”, TAAD, Y. 5, S.19, Ekim 2014, ss. 243-278, (“Butlan”).
- **Erten, Rifat**, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, GÜHFD, C. XIX, Y. 2015, S. 1, ss. 3-51, (“Yabancılar”).
- **Esen, Emre**, Türk Hukukunda Yabancıların İkamet İzinleri, Beta Yayınları, İstanbul 2019.
- **Esener, Turhan**, Türk Hususî Hukukunda Muvazaalı Muameleler, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1956.
- **Feyzioğlu, Feyzi Necmeddin**, Aile Hukuku, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1979.

- **Gümüşlü Tunçağıl**, Gülce, *“The Changes and Innovations of the New International Labour Force Law about the Working of Foreigners in Turkey”*, Athens Journal of Law, Vol. 3, N. 3, July 2017, pp. 215-229.
- **Güngör**, Gülin, *“The Acquisition of Turkish Nationality by Way of Marriage Following the June 2003 Amendment”*, Ankara Law Review, Vol.1, No. 1 (Summer 2004), pp. 29-49, (*“Marriage”*);
- **Güngör**, Gülin, *Tâbiyet Hukuku (Gerçek Kişiler - Tüzel Kişiler - Şeyler)*, Yetkin Yayınları, Ankara 2017, 5. Bası, (*“Tâbiyet-5.Bası”*).
- **Güngör**, Gülin, *Tâbiyet Hukuku (Gerçek Kişiler - Tüzel Kişiler - Şeyler)*, Yetkin Yayınları, Ankara 2019, 7. Bası, (*“Tâbiyet”*).
- İkitler, Metin, *Evlenmenin Hükümsüzlüğü*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018.
- **Karaağaç**, Ömür, *“Yabancıların Türkiye’de Çalışmalarına İlişkin Temel Düzenleme Olarak Uluslararası İşgücü Kanununun Genel Değerlendirmesi”*, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 3, S. 1, Nisan 2018, ss. 89-121.
- **Kaya**, Cemil, *İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2014.
- **Kutlu**, Melis, *“Türk İş Hukukunda Yabancıların Çalışma İzinlerinin İş Sözleşmelerine Etkileri”*, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü – Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2018.
- **Nomer**, Ergin, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2017.
- **Oğuzman**, Kemal/ **Dural**, Mustafa, *Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1998.
- Öztan, Bilge, *Aile Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara 2015.
- **Reçber**, Kamuran/ **Özgenç**, Zeynep, *“5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunundaki Bazı Boşluklar”*, İÜHFİM, Y. 2016, C. 74, S. 1, ss. 373-387.
- **Ruhi**, Ahmet Cemal, *“Evlenme Yolu ile Türk Vatandaşlığının Kazanılması”*, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu, 29 Şubat 2008, (*Editörler: Prof. Dr. Vahit DOĞAN, Doç. Dr. Feriha Bilge TANRIBİLİR, Yrd. Doç. Dr. Banu ŞİT*), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, ss.107-117.
- **Sargin**, Fügen, *“Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda Değişiklik Yapan 2003 Tarihli ve 4866 Sayılı Kanun Kapsamında Bir Değerlendirme”*, AÜHFİM, C. 53, S. 1, Y. 2004, ss. 27-63.
- **Sarıöz Büyükalp**, İpek, *“Aile İkamet İzni Verilmesinde Sorunlar ve Güncel Değerlendirmeler”*, (Milletlerarası Aile Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyumu Makale ve Tebliğleri), Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 14, S. 177-178, Mayıs-Haziran 2019, ss. 1303-1321.

- **Sayman**, Yücel, Türk Devletler Hususi Hukukunda Evlenmenin Kuruluşu, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1982.
- **Tanrıbilir**, Feriha Bilge, “Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Hükümleri”, TBB Dergisi, S. 75, Y. 2008, ss. 27-62.
- **Teksoy**, Barış, “6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa Göre Yabancıların Vize Alma Zorunluluğu”, AÜHFD, Y. 2013, C. 62, S. 3, ss. 855-906, (“Vize”).
- **Teksoy**, Barış, “Yabancıların Çalışma Hakkı ile İlgili Güncel Gelişmeler”, Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Konular Sempozyumu: Eskişehir, 21-22 Nisan 2016, Sempozyum Bildirileri ve Tartışmalar (Editörler: Prof. Dr. Bilgin TIRYAKIOĞLU, Yrd. Doç. Dr. Mesut AYGÜN, Ar. Gör. Ali ÖNAL, Ar. Gör. A. Kübra ALTIPARMAK, Ar. Gör. Cansu KAYA), Yetkin Yayınları, Ankara 2016, ss. 245-272, (“Çalışma Hakkı”).
- **Turhan**, Turgut/ **Tanrıbilir**, Feriha Bilge, Vatandaşlık Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2017.
- **Tüzüner**, Özlem, “Türk ve İslâm Hukuku Bakış Açısından Evlenmenin Hukukî Niteliği Hakkında Bir İnceleme”, Ankara Barosu Dergisi, Y. 71, S. 2013/1, ss. 125-148.
- **Yıldırım**, Abdulkerim, Türk Aile Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara 2014.
- **Yılmaz**, Mücahit, Türk Yabancılar Hukukunda Yabancıların Çalışma İzni, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017.